

Mért fekszel jászolban, ég királya?
Visszasírsz az éhes barikára.
Zenghetnél, lenghetnél angyalok
közt:
mégis itt rídogálsz, állatok közt.

Bölcs bocik szájának langy
fuvalma
jobb tán mint csillag-úr szele
volna?

Jobb talán a puha széna-alom,
mint a magas égi birodalom?

Istálló párája, jobb az neked,
mint gazdag nárdusok és kenetek?
Lábadhoz tömjén hullt és arany
hullt:
kezed csak bús anyád melléért
nyúlt...

Becsesnek láttad te e földi test
koldusruháját, hogy fölvetted ezt?
S nem vélted rossznak a zord
életet?
Te, kiről zengjük, hogy
megszületett!

Szeress hát minket is, koldusokat!
Lelkünkben gyújts pici gyertyát,
sokat!
Csengess éjünkön át, s csillantsd
elénk
törékeny játékunkat, a reményt!

(*Babits Mihály: KARÁCSONYI ÉNEK*)

KOINONIA
XXVI. évfolyam 12. szám
2019. december

Bulányi György: Örülj kedves Szűz!	4229
Bulányi György: Karácsony töviben	4232
Bakonyi István: Interjú Bulányi Györggyel	4235
Zsombok György: A Mi Atyánk	4238
Király Ignác: Helytállás	4244
Bulányi György: Karácsony 1957-ben	4245
Barcza Barna: Rendhagyó elmélkedések...	4249
Lori Borgman: A józan ész halálára	4251
Merza József: A kisközösség	4252
Schanda Beáta: Beszélgetés...	4256
FALFIRKA	4259

«Az emberi elköteleződés folyóirata – családunkért, nemzetünkért,
mindenkiért – Isten Országá megvalósulásáért.»
Elérhetőség: koinonia.tarsak@gmail.com

BULÁNYI GYÖRGY

ÖRÜLJ, KEDVES SZŰZ!

ERDŐSI JÁNOS humanista volt. Latinosította is családnevét SYLVESTER-re. Erazmus tanítványaként görög eredetiben olvasta az Újszövetséget. Le is fordította. Közel félévezred telt el azóta, hogy Sárvarott ki is nyomtatták fordítását. Nádasdy Tamás volt a költségeket álló mecénás. Facsimile kiadásban párezer forintért akármelyikünk megvásárolhatja a testes kötetet.

A mecénás még a pápával is levelezett, s öntudattal írta neki, hogy ő "nem luther". A mi Sylvesterünk is katolikus maradt. Miként Mestere, Erazmus is, akit a Balgagaság dicséretében bizony "megemészt a buzgóság házadért", ahogyan János evangélista írja a Zsoltáros nyomán a kötélből ostort fonó Jézusról. Jézus ostort font és zsidó maradt; nem

szakított sem Templommal, sem zsinagógával. Erazmus is keményen fogalmazott: nem kímélt pápát, püspököt, teológust..., és katolikus maradt. A mi Sylvesterünk - ugyanígy. Gyermekek és ifjú korában imádkozta buzgón azokat a szavakat, amelyekkel Gábiel arkangyal tudtára adja egy názáreti lánynak az eljövendő nagy eseményt. Valakinek a világra jövését, amiről - idestova már kétezer esztendeje - nem akarunk megfélemedkezni, s aminek okán az idén is tollat ragadok, hogy emlékének fenntartásáért megtegyem, ami tőlem telik. Azokkal a szavakkal imádkozott bibliafordítónk, melyekkel én még ma is morzsolgatom az olvasót: Ödvözlégy Mária, malasztal teljes...

De férfikort érvén s görög nyelvi tanulmányaiban előre haladván ízlelgetni tudta már a Lukács által görög nyelven megőrzött szavakat: Khaire, kekharitómené! E kettőből az első, a khaire olyan, mint kultúrkörünkben a "jónapot", mint a kínaiaknál a "verjen a szíve erősen", vagy mint szubkultúránkban a "helóó". Rangosan fordítva: köszöntlek, üdvözöllek, légy üdvözölve. Szent István századában valaki, aki tudott latinul is, magyarul is, rangosan magyarázta az Ave Mariát. Magyarázata fennmaradt ezer éven át, eljutott 500 esztendő megannyi imádkozó nemzedékén keresztül bibliafordítónkhoz is, és újabb félezer esztendő múltán eljutott hozzám is, aki édesanyámtól tanultam meg összetett kézzel mondani: Ödvözlégy..., malasztal teljes. De Erdősi János megtörte ezt a hagyományt. Azért tehette, mert tudta, hogy a khaire az "örülök" jelentésű ige felszólító módja. S ezenfelül arra is gondolhatott, hogy Gábiel komoly férfiú volt, Mária pedig eljegyzés korú, 13 év körüli leányka, és furcsa lett volna őt tisztes mátrónaknak kijáró, rangos szóval köszönteni. Mindezt csak úgy gondolom, hogy gondolhatta Jánosunk. Az viszont írva is van, hogy a kislány megzavarodott, félelem fogta el a különös látogatótól s annak őt köszöntő szavaitól. Az Úr, Maga, volna övele, Máriával? Ez aztán igazán indíthatta érző szívű humanistánkat: ne féljen annyira a lány, ha már egyszer jó hírt, a lehető legjobbat, viszi neki Gábiel, magát a JÓHÍRT!... - kergetőzhetett a gondolat fordítónk agyában. Valahogy így történhetett, hogy a korábbi félezer esztendőn át Máriát magyarul dicsérik imádságától megszentelt, de meg is kopott szavakat nagybátran lecserélte erre a félezred év után is annyira fakadásüdén ható szóra: Örülj, Mária!

Amikor szavait mondja, Gábiel tudja már, hogy minek örüljön Mária, de a kislány nem tudja még. Így aztán Gábiel számára a lány - kekharitómené. Gábiel nem beszélhetett görögül, csak arámul szólhatott, ha azt akarta, hogy a lány értse őt. "Minden nípnek az ű nyelvín" - hirdeti az első magyar nyelvű disztichon, melyet történetesen éppen a mi humanistánk alkotott, s be is rakta azt bibliafordításába előszóként.

Amikor mi, magyarok ide érteztünk

Pannóniába, s az "avarok pusztájába", ha gyéren is, de szlávok lakta földre jutottunk. Ide érkezésünk előtt néhány évtizeddel jött Tesszalónikából két görög pap, Szent Cyrill és Szent Method, akik megmagyarázták a Pannóniával akkor határos Morvaország ugyancsak szláv népeinek, hogy az arkangyal azt mondta a lánynak, hogy az malasztal teljes. Persze szlávul mondta, de az csak egy kicsit hangzott ettől másképpen. Ezt onnan lehet tudnunk, hogy amikor szláv vagy olasz, vagy akármilyen nyelvű papok nekünk, magyaroknak akarták magyarázni a gábieli szavakat, egyikük azt gondolta, hogy ő bizony nem töri magát. Nem, mert ha Cyrill és társa azt mondta, hogy milosztly a helyes fordítás, akkor legyen ez jó a magyaroknak is. "Mennyi milosztben" teremté meg Isten Ádámot - hallja majd 300 esztendővel később is a Halotti Beszéd hallgatósága egy temetés alkalmával. A mi erazmistánknak ez a szó - akárminő okon is, de nem tetszhetett. Megállapította, hogy az eredeti szövegben egy nőnemű melléknévi igenév áll, melynek igéje azt akarja kifejezni, hogy kedvelnek valakit. Akit kedvelnek, az pedig az őt kedvelő számára kedves. A melléknévi igenév nőnemben áll, s ha a kedvelt személy éppen egy fiatal leány, akkor a 16. század magyar nyelvén a megszólítás nem is hangozhat másképpen, csak így: Kedves Szűz! (Még két századdal később Faludi Ferenc nagybőjtői és ma is ismert énekében is: "Szűzek, ifjak sírjátok..."; s nem "lányok", vagy "hajadonok".)

Megvallom: engem több okon is elbűvöl e poeta doctus fordítási bravúrja. Másokat viszont nem bűvölt el. Sem korábban, sem később. Még Erdősi századában, annak végén, a török hódoltságból kimaradt karéj átellenes táján, az abauji Vizsolyban Károli Gáspár, az immár helvét hitű gönci prédikátor - a középkor századaival s Erdősi újításával mit sem törődve - így magyarájt: "kegyelembe fogadott". Hát nekem ez kevésbé tetszik. Akkoriban sem lettem volna ezzel a nemtetszésemmel egyedül. Nem, mert alig telik el egy újabb emberöltő, s Káldy György jezsuita kiadja Bécsben a maga fordította Bibliát, melyben - szépen, nem szépen, de - visszatér a középkori hagyományhoz: "Ödvözlégy, malasztal teljes."

Se Erazmus, se Erdősi nem járt sikerrel. Erazmus sikertelensége 30 éves vallásháborút zúdított Európára. Még jó, hogy Erdősié csak két magyar nyelvet eredményezett: a protestáns magyar és a katolikus magyar nyelvet. Franciaországban az hugenották ivadékai már leültek a katolikusokkal egy asztalhoz, s van közös - bőséges jegyzetanyaggal is ellátott! - szentírásuk. Nekünk még nincs ilyen. De ez nem tart vissza attól, hogy 1995-ben, karácsonyra készüljön, Erdősi Sylvester János szavával köszöntsem azt a lányt, aki lehetővé tette mindannyiunk számára a karácsony

örömét, mert igent mondott a Gábrieltől közvetített isteni üzenetre, mely így kezdődött: Örülj, kedves Szűz!

Kegyelembe fogadott, kegyelemmel teljes...- így hangzik a mai protestáns, ill. katolikus fordítás. Nem tudok, mit kezdeni velük, mert a páli megváltáselmélet határozza meg mindakettőt. Sylvester fordítását viszont annak a Lukácsnak görög szövege határozza meg, aki tudott görögül, de "Pálul" nem tudott. Nem tudott, bár útjain kísérőtársa volt Pál apostolnak. Lukács csak annyit tudott, hogy Gábiel Istene kedveli ezt a názáreti lányt, vár az igenjére, és várakozásában nem csalatkozik. Nem, mert érdemes Istennek szövetségre lépni vele; lehet számítania Máriára. Lehet, mert a lány kiváltságokat nem igényel magának, csak szolgálni akarja Istenét. Hiába is kérne kiváltságokat. Legalábbis Istentől hiába, mert Isten maga a Szeretet, s az isteni szeretet, az agapé, éppen attól szeretet, mert nem ismeri, hogy valakit szeretek, valakit meg "nem szeretek". Ez az isteni szeretet nem kivételez: mindent ad mindenkinek. Aki nem ad mindent, nem isteni módon szeret; s az sem, aki csak valakiknek akar adni, s nem mindenkinek. A Szeretet nem ismer olyasmit, hogy kegyelembe fogadott, meg kegyelembe nem fogadott. Meg olyasmit sem ismer, hogy valaki teljesen megajándékozott, más valaki pedig nincs teljes mértékben megajándékozva Istentől. Ez a "nagyságos Karok és Rendek" világa volna... Az a világ, amelyből nem lesz majd semmije Annak, akit a Szűz a betlehemi éjszaka istállójában világra hoz. Semmije, de semmije, mert az istállóban megszületett Gyermek férfikort érven majd arról az Isten Országáról álmodik és tanít, mely legyőzi, mert leváltja - eszmében is, gyakorlatában is - a kiváltságokat ismerő világot.

Ezért aztán istállóban gyermeket szülő Mária, 1995 karácsonyára készülön, kedvelt humanistám szavával köszöntlek: Kedves Szűz! S az angyallal együtt én is mondom Neked, hogy örülj. Örülj nagyon sok okon. A legeslegutolsó sorban örülj annak is, hogy Téged én tisztellek, s nagyon szeretlek. Erre persze mondhatod - huncut női mosollyal is talán -, hogy udvarlok Neked, pedig nem is láttalak soha. Én pedig válaszolhatom, hogy így könnyebb a dolgom. Mivelhogy nem láttalak még soha, formálhatlak, gondolhatlak tetszésem szerint olyannak, amilyenként én tisztellek és szeretlek. El is mondom Neked nagy bizalmasan, hogy rengeteget hallok ám Rólad, de nem hiszem el felét sem annak, amit hallok. Kedves Szűz, te az álmaim asszonya vagy, s amiket hallok Rólad, az mind olyan királynői, meg szuper, meg még szupernél is szuperebb. Ezekből semmit sem hiszek el. Semmit, mert ismerem hálaéneked, melyet örömdobban énekeltél, s ebből az énekből tudom, hogy Te kicsiny vagy, és hogy szolgáló leány vagy. Nem hiszem el, hogy szeszélyes és kifürkészhetetlen "hölgy" volnál, aki mint kegyelembe fogadott maga is valakiket kegyel, másokat

pedig nem kegyel. Tudod, hogy mikre gondolok. Egyáltalán nem hiszem, hogy résztveszel a neveddel vagy akár nevedben üzött iparágakban. A lobogók mind gyanúsak nekem, mert könnyen lesznek harci lobogókká is. A lobogók rendre kiváltságok megtartásáért vagy megszerzéséért lobognak. S ahol kiváltság tanyázik, ott - akár a Te és Fiad nevében is - rendre kardot rántanak. Kardot, amiről mind a ketten tudjuk jól, s ugyanabból a forrásból, hogy annak a hüvelyben a helye. Nemcsak olykor, hanem mindig és egyáltalán. Még ha Fiad életéről van szó, még ha fájdalmas anyává kell lenned..., akkor is.

De abbahagyom már e személyes vallomást, s beszélek inkább arról, ami miatt nem legeslegutolsó, hanem legeslegelső sorban örülj. Örülj, mert megszülhetted azt a Fiút. Olyan szegények lennének nélküle. Reményünk sem volna nélküle. Mária, immár nem a zsenge lány, hanem Jézus Anyja, Te vagy álmaim asszonya, s az álmaim asszonyának tudnia kell mindent, amire gondolok. Tudom, hogy szívesen hallgatsz, mert én nem olykor, hanem mindig és csak a Fiadról akarok beszélni. Veled is, meg mindenki mással is. Másoknál ezzel nem járok mindig sikerrel, de Te biztosan megértesz. S azt is megérted, amit most készülök mondani Neked

Örülj, mert nevelhetted őt, s kezded között ért férfivá, s meg kellett Tőle tanulnod, hogy vállalkozásában még egy anyának sincs semmi kiváltsága, mert vállalkozása magáé az Istené: "Aki az Isten akarata szerint cselekszik, az n mi is Ábrahám gyermekeinek tudjuk magunkat, kérem imádkozzék velünk

Róbert Lászlót, kérem, aki a betegsége miatt közénk eljönni nem tudó Raj Tamás rabbi nevében is imádkozik, nemcsak a Bokor régi barátjaként c/ a minket környező országokból érkezett testvéreket kérem imádkozzanak velünk együtt:

a Bécsből jövő Renata Erichet, aki még a rendszerváltás előtt forgatott filmet a máraibesnyői Bokor-ünnepről a külföld számára

s az ugyancsak Bécsből érkező Hanspeter Hurkát, a "Mi is egyház vagyunk" mozgalomból akartak szeretetvilágot teremteni. Elhitték, hogy ez az ellentmondás lehetséges? Vagy csak mondták? Legtöbbjüknél ez utóbbira tippetek, mert szemrebbetés nélkül váltottak a tegnapi, a százötven évvel korábbi módira: Kaparj kurta, s légy te az ügyesebb... s kerülj a kiváltságosok közé, akik nem istállóban szülnék gyermeket, s akiknél Te hiába kerestél szállást Betlehem utcáin.

Örülj, kedves Sz0z! Örülj? Valóban? Hát éppen sírhatnál is. Nem is csak az istállóba szoruló, a hajléktalan embermilliárdokra gondolok most, hanem még inkább azokra, akik mindent képesek - Rád s Fiadra hivatkozva - "megszentelni". S tudnak rendre

"kiváló viszonyt" fenntartani - Nevedben is, Fiad nevében is - a mindenkori Heródesekkel. S ha Heródes megbukik, róla minden csúnyát elmondva tudnak barátkozni az új Heródesekkel is. A kiváltságokat katonákkal fenntartókkal. Azért örülj, mert Fiad ezekkel az urakkal sohasem szúrta össze a levét, s csak kötélvégen hurcolva lépte át palotáik küszöbét. Ha nem kényszerítették, maradt élete végéig istálló közelben, lágy ruhák és paloták nélkül élő szegényeknél, akiket boldogoknak mondott. Sohasem kenekedett a gazdagokkal, azoknak jajt kiáltott.

Örülj, kedves Szűz! Örülj, mert Isten malmai - ha lassan is, de - örölnék. S a száz és száz út végén, amikor már minden útja elfogyott, egyszer majd csak rájön az ember, aki nemcsak örült sár, de istenarcú lény is, hogy Fiad - az Út. S hogy nincsen más út, csak az, ami mindenki útja lehet. Görögül úgy mondják ezt, hogy katolikosz. Magyarul - egyetemesnek mondják. Kedves Szűz, tudsz-e tenni valamit azért, hogy a katolikusok ne akarjanak felekezeti maradni? Azért, hogy mindenkit egybe akarjanak ölelni? Tudom, hogy értesz engem, s nem téveszted össze az egybeölelést az egybemosással, s a szabadságot a félelemkeltéssel s nyomában az uniformizálással. A Fiad álmát álmodom, akinek igaz zsidóként is volt jó szava a niniveiekről is, meg mindenkiről, aki Isten egyetlen és egyetemes (=katolikosz) útján járni készséges volt. Egybemosni és félelmet keltve infantilizálni - ez a kiváltságokra törekvők szakmája. Akik a Fiadhoz tartoznak, el tudnak fogadni minden elképzelést a titkok világáról, mert tudják, hogy az Őzenet, amely méhedből született meg abban az áldott és istálló betlehemi éjszakában, lebont minden kiváltságot - a titkok és hitvallások tudományában is! -, és új világot teremt. Fiadtól tanulta Rousseau, Rousseautól a mi Csokonai Vitéz Miályunk, mi pedig ámulva épülünk - miként Sylvester szép szavain is - kétszáz éve írt alekexandrínusain:

Az "enyim", a "tied" mennyi lármát szüle,
Miolta a "miénk" nevezet elüle.

Kedves Szűz, tudod-e, hogy nem akarjuk felejteni Fiad üzenetét, amely az "annyi láрма" helyett új világot szeretne teremteni, Bokorligeten is..., az osztózatát, amelyben megszűnik minden el- és szétválasztó kategória, a szegény és gazdag kategóriája is. Újat, ahol leszünk egy család, melynek asztalánál az egykori szegénynek és gazdagnak, az egykori kiváltságosnak és hátrányos helyzetűnek egyaránt terítenek. S az aztalánál nem is Rólad, hanem Veled énekelünk. Úgy, ahogy egykor a dal lelkedben megszületett: Magasztalja lelkem az én Uramat...

Ezért van az, hogy 1995 karácsonyán csak Rólad akarok beszélni testvéreimnek. S olyat és úgy, hogy "örülj, kedves Szűz!".

BULÁNYI GYÖRGY

KARÁCSONY TÖVIBEN - 1995-ben

ADVENT ELSŐ VASÁRNAPJA

"Legyetek... készen, mert abban az órában jön el az Emberfia, amelyekben nem is gondoljátok" - mondja maga az Emberfia. Pál apostol is arról beszél, "hogy itt van már az óra, amikor fel kell ébrednetek az álomból", s meg is mondja, mi mindent jelent ez. Kiemelek valamit belőlük: ne viszálykodásban és irigységben éljünk, hanem öltük magunkra az Úr Jézus Krisztust. Nem kétséges: csak akkor vagyunk készen, ha alter Christus-ként élünk. Az Emberfia tanítványokat gyűjtött, s a tanítványnak csak annyi a dolga - nem több, nem kevesebb! -, hogy olyan legyen, mint Mestere; meg tökéletes, miként mennyei atyja, az Isten. Persze, tekinthetjük az Emberfiához tartozást lelki vigaszra, meg mennyei segítséggel maguknak kiváltságokat biztosító gittegyetnek is, s akkor mindebből semmi sem érvényes, s ez esetben szó sem lehet arról, hogy készen leszünk, amikor eljön az Emberfia.

Mikor jön el az Emberfia? Nem az időpontot tudakolom, hanem az eljövés feltételét. Akkor, amikor Isten megelégedi s megunja, hogy gittegyetné silányítjuk az Emberfia vállalkozását? Vagy akkor, amikorra elvégezzük, amiért lettünk, s amire Jézus tanított: megteesszük a mennyei Atya akaratát? Ha azért kell imádkoznunk, hogy "jöjjön el a te Országod, legyen meg az akaratod", akkor számomra nem kétséges, hogy melyik időpont kedves Istennek is, Fiának igységben éljünk, hanem öltük magunkra az Úr Jézus Krisztust. Nem kétséges: csak akkor vagyunk készen, ha alter Christus-ként élünk. Az Emberfia tanítványokat gyűjtött, s a tanítványnak csak annyi a dolga - nem több, nem kevesebb! -, hogy olyan legyen, mint Mestere; meg tökéletes, miként mennyei atyja, az Isten. Persze, tekinthetjük az Emberfiához tartozást lelki vigaszra, meg mennyei segítséggel maguknak kiváltságokat biztosító gittegyetnek is, s akkor mindebből semmi sem érvényes, s ez esetben szó sem lehet arról, hogy készen leszünk, amikor eljön az Emberfia.

Mikor jön el az Emberfia? Nem az időpontot tudakolom, hanem az eljövés feltételét. Akkor, amikor Isten megelégedi s megunja, hogy gittegyetné silányítjuk az Emberfia vállalkozását? Vagy akkor, amikorra elvégezzük, amiért lettünk, s amire Jézus tanított: megteesszük a mennyei Atya akaratát? Ha azért kell imádkoznunk, hogy "jöjjön el a te Országod, legyen meg az akaratod", akkor számomra nem kétsége, hogy melyik időpont kedves Istennek is, Fiának is mely, hadakozást többé nem tanul."

Aki készen akar lenni, idejét nem üres várakozással tölti, hanem ráteszi kezét az eke szarvára,

s felszántja a gaz borította földet. Beleveti a jó magot, s keményen dolgozik a termésért. Jézus tanítványa nem ül ölbe tett kézzel. Nem, mert tudja, hogy ez akkor is kevés, ha kezét közben imára kulcsolja. Megteremteni a kardok nélkül működni képes társadalmat - ez a feladata. Ennél kevesebbet nem ambicionálhat. Persze csak akkor, ha készen akar lenni. S ha érti Vörösmarty keserű szavát egy csődbe ment Istenről:

A föld megöszült...

Egyszerre öszült meg mint az Isten,

Ki megteremtve a világot, embert,

A félig Istent, félig állatot,

Elborzadt a szörnyű mű felett,

És bánatában ősz lett és öreg". (Előszó, 1849)

Azzá lesz, ha nem vállalom az eljövés feltételeit.

ADVENT MÁSODIK VASÁRNAPJA

"Tóvá lesz a délibáb" - mondja a nemaruló írástudó, az Isten gondolatnak tolmácsa, Izajás. A mi Vörösmartynk ezt úgy mondta, hogy "Lesz még egyszer ünnep a világon". Mért lesz és mikor lesz az? "Amikor a viszály elvérzik a csatákon" - válaszolja kérdésünkre. S egy századdal korábban, a csaknem magunkat is, mindenünket is elpusztító, másfél százados török hódoltság után vidám chanson születik már a megmaradtak szívéből és ajkán: „Nem lesz mindenkor így, szívedben bús ne légy...", s a többi. Találhatók minden kultúrán belül reménykedő, optimista hangmegütések: egyszer elvérzik majd - nem az ember, hanem a gyilkolás. Nem az orcánkat pirító jugoszláv válság s az ehhez hasonló fogják meghatározni az emberiség történelmének egészét. Nem, mert megvalósul, amiről Izajás énekel:

"Akkor majd a farkas a báránnyal lakik,

a párduc a gödölyével hever,

a borjú, az oroszán és a hízott marha...

Nem ártanak és nem ölnek sehol szent hegyemen",

mert tele lesz a föld az Úr ismeretével..."

Ezt a hegyet Isten nem ereszti alá nekünk madzagon semmiféle zsinórpádlásról. Palesztinában, Magyarországon, mindenütt - van hegy elég. Ezt a hegyet magunknak kell berendeznünk, s az Isten velünk és bennünk lesz, amikor a berendezés munkáját végezzük. Mondhatom ezt úgy is, hogy Isten berendezi nekünk ezt a hegyet, ha engedjük, hogy bennünk munkálkodjék, velünk legyen. Az Isten bennünk, mi az Istenben - nagy doboz a kis dobozban; kis doboz a nagy dobozban (misztérium a javából ez!) -, ha engedjük, hogy érvényesüljön Isten titka és teremtő munkája: az ember.

Országának megvalósulásáért kell élnünk. Annak a hegynek a berendezésért, melyről Izajás magának az Istenek nevében énekl, hogy nem ártanak, s nem ölnek azon sehol. A megtérésre készeket a Jordán vizébe

bemerítő János mond valamit Jézusról is: "ő majd Szent Lélekbe merít bele titeket". János is csak azokat tudta alámeríteni a Jordán vizébe, akik engedték neki. Jézusnak sincs hatalma minket Szent Lélekbe meríteni, csak ha engedjük neki. Ki Isten velünk és bennünk lesz, amikor a berendezés munkáját végezzük. Mondhatom ezt úgy is, hogy Isten berendezi nekünk ezt a hegyet, ha engedjük, hogy bennünk munkálkodjék, velünk legyen. Az Isten bennünk, mi az Istenben - nagy doboz a kis dobozban; kis doboz a nagy dobozban (misztérium a javából ez!) -, ha engedjük, hogy érvényesüljön Isten titka és teremtő munkája: az ember.

ADVENT HARMADIK VASÁRNAPJA

A mai evangéliumban Jézus nem szólal meg, János, a Bemerítő beszél. Fenyegetőzik: a fejsze már a fák gyökerén. Mi vagyunk a fa, s megnézhejük magunkat, ha meg nem térünk. Hova? Oda, hogy az Isten Országának megvalósulásáért kell élnünk. Annak a hegynek a berendezésért, melyről Izajás magának az Istenek nevében énekl, hogy nem ártanak, s nem ölnek azon sehol. A megtérésre készeket a Jordán vizébe bemerítő János mond valamit Jézusról is: "ő majd Szent Lélekbe merít bele titeket". János is csak azokat tudta alámeríteni a Jordán vizébe, akik engedték neki. Jézusnak sincs hatalma minket Szent Lélekbe meríteni, csak ha engedjük neki. Mondhatom ezt úgy is, hogy Isten berendezi nekünk ezt a hegyet, ha engedjük, hogy bennünk munkálkodjék, velünk legyen. Az Isten bennünk, mi az Istenben - nagy doboz a kis dobozban; kis doboz a nagy dobozban (misztérium a javából ez!) -, ha engedjük, hogy érvényesüljön Isten titka és teremtő munkája: az ember.

Rosszul tippelt volna a Bemerítő? Igen is, meg nem is. Rosszul, mert nem tudott túllépni az "Isten haragja"-konceptión. Nincs az Istennek fejszéje. Az csak másoknak van: a kiváltságkergetőknek, a hatalom szerelmeseinek. Azok forgatják a fejszét, s rendre rá is találnak Isten tolmácsaira, legyen azok neve akár János, akár Jézus, bár ez utóbbi jelentése: Jahve segít. S ugyanakkor jól is tippelt, mert "a vakok látnak, a sánták járnak... a szegényeknek pedig hirdettetik a jóhír". Jól, mert ahol jó a tett, meg jó a szó, s ahol nincsen fejszeforgatás - ott az Isten Országá. Nem kell mást várnia. Minden rendben, meg semmi sincs rendben: jöhet Szalóme tánca, meg János feje kerülhet a tátra.

Persze, mert nem a te fejedről van szó - hallom a vox humana-t. El kell gondolkodnunk Jézus válaszában, amely nem teljes. Teljes ezzel lenne: "Ölj csak nyugodtan, János, Machaira vára börtönében, hamarosan úgyis kivégeznek. Előbb Téged, aztán majd engem. Így megy előre az Isten ügye". Ebben nem hitt a Nagy Inkvizitor. S ebben nem hisz a kiérdemesült és érdemes professzor Luzern városában, aki megírta hatyúdálát egy rangos teológiai folyóiratban: amit

Izrael gondolt Isten Országán, az sohasem valósult meg; amit pedig Jézus gondolt rajta, az meg sem valósulhat.

Kétezer éven át megvoltunk ezzel. Meg, mert elhittük Pálnak, hogy a Golgota megszüntette Isten haragját, s ennek folytán most már bejuthatunk a mennyországba. De ha Istennek nincs és sose volt haragja, akkor a Golgotán csak annyi történt, hogy eggyel gyarapodott Isten kivégzett tolmácsainak a száma. Ami nem semmi, de mégsem az, amiről a Bemérito álmodott.

Jakab pedig azzal biztat, hogy közel van az Úr eljövele, ne türelmetlenkedjünk már, hanem inkább vegyünk példát "a szenvedésben és türelemben a prófétákról, akik az Úr nevében szóltak". Hát a példát éppen vehetjük, akár az idők végezetéig is - szólal meg újra az előbbi vox humana. Mit tudunk mondani neki? Csak ennyit: Jézus arról beszélt, hogy példát adott nekünk. S nélkülünk, hatmilliárdunk nélkül, nincsen Isten Országá. S hogy a hatmilliárd ezt megértse, ehhez kell a tolmács, meg a türelmük és fejszét-túrásuk.

De továb lesz a délibáb. A tolmácsok számának növekedtével egyenes arányban. Az áruló írástudók elfogyásával egyenes arányban. E növekedés és fogyás nélkül a Nagy Inkvizítor teljes joggal magyarázza meg a letartóztatott Jézusnak, hogy hiba csúszott a számításba. Hiba, mert az ember nem alkalmas arra, amire Jézus meghívta..., amire Isten megteremtette.

ADVENT NEGYEDIK VASÁRNAPJA

Kincstári optimizmus nem segít rajtunk.

"Mióta az Írás jegyezni kezd, jegyez csak gyűlöletet" - írja Ara

Jakab pedig azzal biztat, hogy közel van az Úr eljövele, ne türelmetlenkedjünk már, hanem inkább vegyünk példát "a szenvedésben és türelemben a prófétákról, akik az Úr nevében szóltak". Hát a példát éppen vehetjük, akár az idők végezetéig is - szólal meg újra az előbbi vox humana. Mit tudunk mondani neki? Csak ennyit: Jézus arról beszélt, hogy példát adott nekünk. S nélkülünk, hatmilliárdunk nélkül, nincsen Isten Országá.

Győzelmet még csak tudnak biztosítani sikeres hadvezérek. A győzelem - jó valakiknek. Keveseknek. A háborúkban mindkét oldalon hullanak a hősök, mindkét oldalon sírnak szülők, özvegyek és árvák. Az előző vasárnapok Izajás-szövegei nem győzelemről énekeltek, hanem Istennek - a háborút életünkől örökre kiiktató - szent hegyéről. Isten angyala nem azt adja tudtára Józsefnek, hogy jegyese olyan fiút szül majd, aki megmenti népét Róma légióitól, hanem - s itt a nagy bevágás! - saját bűneitől. S ehhez kapcsolódva emlékezik az evangélista a fiúról, akinek "Im anu él", azaz Velünk az Isten - a neve.

Akivel az Isten, az megszabadult bűneitől. Aki megszabadult bűneitől, azzal az Isten. A bűneitől

megszabadult nép - ez a jóhír, ez az evangélium. Lehetséges ez? Igen, mert velem lehet az Isten, ha akarom. Veled lehet, ha akarod. Vele, ha akarja. S akkor már hárman vagyunk. A három már közösséget alkot. Ha tetszik, a három már nép. Senki sem akadályoz meg bennünket, hogy számunk növekedjék. Senki, önnönmagunkon kívül.

De ne nekem kelljen kezdenem... - halljuk belülről nyafogásunk. Jó, ha legalább ezt halljuk, s nem a visszautasítást: Mért éppen én?! Valaki útnak indult Názaretből, aki legyűrte a nyafogást, s beállította magát az emberi történelemben, feledhetetlenül. A bűnt se tőlem, se tőled el nem vette; következésképpen a világtól sem. Tapasztaljuk. Az ellenkező állítás csak - ideológia és önbecsapás. De győzelmet aratott a bűnön: az önistenítés bűnén, az önközpontúságén, mely olyan szépen tudja hazudni önmagát: önmegvalósítás, felelősség csaláért, hazáért, társadalomért.

"Ez a Jézus az Isten Felkentje" (=Jézus Krisztus) -vallja Pál. Ez az, akitől küldetést kaphat nemcsak Pál, de mindenki, aki hajlandó nem becsapni önmagát. Küldetést, hogy "hitre és engedelmességre hívjunk föl minden népet". Aki vállalja a küldetést, az a megváltott ember. Aki vállalja, hogy az Istenbe veti bizalmának horgonyát, és csak neki engedelmeskedik, az az Im-anu-Él. Evilág hatalmasai, hierarchiái Golgotával, pallossal, máglyával, börtönnel, társadalmi marginalizálással fizetnek annak, aki nem nekik engedelmeskedik. Változatlanul ma is. Mikor török meg hatalmuk? Hány karácsony kell még hozzá?

Estére gyertyákat gyűjtök a fán. Mért teszem? Azért, mert elhiszem, hogy a Gyermekek életútján találok meg az örömet? Elhiszem-e, hogy Istennek engedelmeskedve valósítom meg önmagam, s vagyok felelős családomért, hazámért s az emberi társadalomért?

SZENT CSALÁD VASÁRNAPJA

József és Mária "felvitték Jézust Jeruzsálembe, hogy bemutassák az Úrnak, amint meg van írva... 'minden elsőszülött fiúmagzat az Úrnak szenteltessék'". Az a József vitte, aki "úgy cselekedett, ahogyan az Úr angyala megparancsolta neki: magához vette feleségét...". Az a Mária vitte, aki az Isten követétől, Gábrieltől kapott üzenetre az "Az Úr szolgáló leánya vagyok, történjék velem az, amit mondtál" választ adta. Négyyszer is előkerül e jellemzésekben az Istent jelölő "Úr" szó: Isten akaratába belesimuló párról számolnak be szövegeink. Ilyen szülőknek engedelmeskedik a gyermek Jézus Názareten, s ilyen szülők körében növekedik "bölcességben, testben s kedvességben Isten és az emberek szemében". Ebből a családból indul majd el férfikort érven a Beméritohoz, s onnan a pusztába, hogy ott elvégezze az utolsó simításokat önmagán, mielőtt Isten jóhírének szolgálatába állítja

életét. Nem kétséges, helyes az utókor ítélete: e három ember valóban szent család.

Szent család, de nem a szent család. Másféle szent család is lehetséges, mint a názáreti. Egy szent családnak nem feltétlen kelléke, hogy - a férj álomban, a feleség éber állapotban - angyalokon keresztül kapjon eligazítást Istentől; s a szüztől születés sem feltétel. Mik a feltétlen kellékek? Valójában csak egyetlen van: Isten akaratának teljesítése. A fenti szövegek terminológiájában: hogy az Úr határozza meg a családot. Ez akkor, ott és számukra a fentieket jelentette. Miket jelent ül e jellemzésekben az Istent jelölő "Úr" szó: Isten akaratába belesimuló párról számolnak be szövegeink. Ilyen szülőknek engedelmeskedik a gyermek Jézus Názáretben, s ilyen szülők körében növekedik "bölcességben, testben s kedvességben Isten és az emberek szemében". Ebből a családból indul majd el férfikort érve a Beméretőhöz, s onnan a pusztába, hogy ott elvégezze az utolsó simításokat önmagán, mielőtt Isten jóhírének szolgálatába állítja életét. Nem kétséges, helyes az utókor ítélete: e három ember azoknak a testvéreinknek, akikkel együtt akarjuk építeni Isten Országát. Istennel, házastársunkkal közösségbeli testvéreinkkel felnembontandó szövetséget kötünk - minden, ha és talán teljes kizárásával. Ezekből most csak a házastársi szövetséget kiemelve állítjuk, hogy a szeretet nagyon súlyos csődje az el nem köteleződés is, a válás is.

A második: a gyermekvállalás. Nem egyet, és nem kettőt, hanem amennyit Isten ad, ill. amennyire futja szeretetünkéből. "Isten ad" = nincs abortusz. "Futja szeretetünkéből" = családtervezés. Ha négyre futja, akkor négy. Ha még többre, akkor még több. Ma és itt - mondtuk fentebb is.

A világ "túlnépesedésének" kérdése nem tartozik ide. Ha valóban túlnépesednék is, a magyar társadalom akkor is öngyilkos társadalom. S aki ebben az életszínvonalért és kiváltságkergetésért halálra ítéli, nem engedi megszületni a következő generációt, az a legnagyobb bűnt követi el Isten, az emberi élet és saját nemzete ellen. Aki pedig vállalja akár a marginalizálódást is Istenért, az élet és a nemzet megmentéséért, az a szeretet legnagyobb jelét mutatja fel egy istentelen, élet- és nemzetgyilkos társadalmon belül.

Adassék a legnagyobb tisztelet a sok gyermeket vállalóknak. Adassék meg nagyobb tisztelet azoknak, akik saját gyermekeiken kívül meleg családi otthont biztosítanak azoknak, akiknek nincs erejük felnevelni saját gyermekeiket. Mind a két kategóriáról tudnia kell mindenkinek, hogy ma és itt - ők a szentcsalád.

BAKONYI ISTVÁN

INTERJÚ BULÁNYI GYÖRGGYEL ISTEN ORSZÁGÁNAK REMÉNYE

Mi az, amiben az Ön gondolkodásmódja alapjaiban eltér a hivatalos egyházi vezetéstől? Vannak-e vitáik alapvető teológiai kérdésekben?

A szovjet hódítás következtében egyházam csak a pusztá létért küzdhetett, belső vitákra nem volt energiája. Ez utóbbit a pártállam kényszerítette rá a hierarchiára, jó 30 évvel később. Nincsen semmiféle vitánk. Feszültség van, melynek oka: Bulányi nem engedelmeskedik. Nem mondják, hogy miben. Az 1983-ban engem nyilvánosan engedelmességre felszólító Casaroli államtitkár levele sem. A pápa sem, aki így nyilatkozott rólunk: Ha püspökök mutassanak megbocsátási készséget irántuk, ha megváltoztatják nézeteiket. (1993.jan.29.) Nézeteimet 1989 óta publikálom: eleddig 12 kötetet. Válasz? Egy árva sor sem. Egy ötsoros recenzió sem. Helyette: nem engedik be könyveimet a katolikus könyvesboltokba. Mindezek következtében elmondhatom, hogy mit gondolok én arról, hogy a hierarchiának mi nem tetszik nézeteimben, amelyeket ténylegesen képviselek. Ha a hierarchia találna ezekben olyant, amivel nem egyezik, ki kellene fejtenie véleményét egyik vagy másik nézetemről. Nem teszi. Nemcsak ő, a magyar nyelven olvasó katolikusokból sem teszi meg senki. Miért? Találgathatom. Ki az, aki vállalja, hogy nem marasztal el? Miért kellene elmarasztalnia? Azért, mert egyéb nem jelenhetik meg a püspöki kar által fizetett magyar katolikus sajtóban. Megpróbáltam. Megtámadott egy ilyen újság. Megírtam a választ. Nem jöhetett le. Miért nem pereltem? Tiltják a "nézeteim".

Tizenkét publikált kötet után elmondhatom, hogy mire jutottam igazságot kereső életutamon, s az olvasó totózhatik, hogy eltér-e ettől a hierarchia igazsága. Nos, mondom, mire jutottam. Azt gondolom, hogy a történelmi egyház a 4. században kiegyezett a hatalommal, s azóta nem azt csinálja, amit Jézus rábízott. Mit bízott rá? Azt a jóhírt (evangélium), hogy az embernek szolgáló szerepre és nem uralkodásra, javainak megosztására és nem gazdagságra, megbocsátó szelídségre és nem büntető rendcsinálásra kell törekednie. Azt gondolom, hogy a felvilágosodás újrafogalmazta az evangéliumot. Azt gondolom, hogy a lelkiismeret (szabadság) az ember legvégső eligazítója, és nem az akármiféle emberi tekintély szava. Azt gondolom, hogy az egyenlőséget meg kell valósítania az emberiségnek, ha nem akarja elpusztítani önmagát. Azt gondolom, hogy a konfliktusokat sem a családban, sem a társadalomban, sem emberiség szélességben nem lehet fegyveres megoldásokkal eltüntetni. Ha mégis megpróbáljuk, új és nagyobb konfliktusokat hívunk

életre vele. A hierarchia is Jézus egyházába tartozik. Gondolja-e az olvasó, hogy a hierarchia hajlandó megtámadni Jézus nevében ezeket a nézeteket? Nem teheti. Megint világbotrány lenne belőle, mint 1979 után. Bizony lehetnének itt nagy viták, ha a katolikus ember merne élni emberi méltóságával, s kifejtené lelkiismerete szavát. Komoly leckét adott nekünk a marxizmus eszméje is, a létező szocializmus is. Kellene egy folyóirat, amelyben ütközhetnének az elgondolások. Folyóirat, amely nincs senkinek a zsebében. Írnék még ingyen is bele. Hiszem, más is megtenné. Elmúlt már négy esztendő, s az elmúlt félszázad egyházi feldolgozása késik. Megengedhetjük ezt magunknak?

Mit változott az Ön helyzete a rendszerváltozás óta? Egyáltalán a katolikus egyházban volt-e (van-e) ilyen változás? Mit változott a Bokor helyzete?

E kérdések rám, a katolikus egyházra és a Bokorra vonatkoznak. Három koncentrikus körre gondolok: a legnagyobb az egyházé, ezen belül a Bokoré, s abban az enyém. Az egyház 1989 után megszabadult a pártállam pórázától, a Bokor meg magam annak üldözésétől. Az új rendszer erkölcsileg és anyagilag támogatja a katolikus egyházat, a Bokrot meg engem tőr, de nem tilt. Nem kétséges tehát, hogy 1989 változást hozott mindhárom kör számára — körökön kívüli kapcsolatában.

A körökön belüli kapcsolatokban nem történt változás. 1982-es egyházi elítéltetésem után katolikus pap nem lépte át a küszöböm, s ugyanez maradt 1989 után is. Miért? Mert a hierarchia nem módosította ránk vonatkozó ítéletét, s egy "jó pap", ugyanúgy egy "jó katolikus" engedelmessé válik a hierarchiának. A Bokor meg magam változatlanul képviseljük, hogy a hierarchia a pártállam utasítására fordult ellenünk, amit nem hajlandó bevallani, bár köztudomású. Ha rákérdeznek püspökeinkre, hogy miért nem rendezik már ügyünket, a válaszuk ez: Semmit sem tehetnek, Bulányi atyának Rómában van elintézni valója. És Róma? Róma sem gondolja, hogy nem járt el helyesen, amikor megegyezett a pártállammal. Ellenkezőleg, úgy gondolja, hogy egyezkedéseinek pozitív szerepe volt a szovjet blokk összeomlásában. Tehát: mi renitenskedtünk, ahelyett, hogy besoroltunk volna a pártállam és a hierarchia közös vonalába.

Ezek után sorra vehetjük a három kört egyenként, s megnézhetjük őket önmagukban. A végéről kezdve: ami engem, illetve a Bokrot illeti, a mi dolguk 1989 után egyfelől ugyanaz, ami előtte. Mondjuk a jó hírt, s aki bekapja ezt a horgot, azt igyekszünk kihalászni, azaz összeismertetni azokkal, akik már korábban bekapták. Meghívjuk valamelyik közösségünkbe, hol "négy-öt mygar összehajol", s beszélget és imádkozik arról,

hogyan is kellene felépíteni a családban és azon túl a szeretet társadalmát — hazánkban, a Kárpát-medencében, és még távolabb. E kisközösségek tagjait a politikai pártokban hiába keresnők. Ahogyan az állampártba nem léptek be, az újakba sem. Lenézik őket? Korántsem. Azt szeretnék, azért imádkoznak, hogy minél istenektetsőbb legyen a munkájuk. Maguk azonban úgy gondolják, hogy a hatalmasokkal nem barátkozó Jézus tanítváyaiként nem arra vannak küldve, hogy törvényeket hozanak, s azokat hatályosan végrehajtsák. Hanem mire? Arra csak, hogy barátkozzanak. Hogyan kell ezt? Csak úgy, hogy érdeklődést mutatnak embertársaik gondolatai iránt: Te mit gondolsz? Miért teszik ezt? Abban hisznek, hogy Isten benne van az emberben, s ha az ember nem hazudik, Isten szólal meg benne. Miért akarjuk hallani Isten hangját? Mert a történelem arra tanít, hogy csödbe megy az ember ügye, ha nem figyelünk befelé..., Istenre.

Ez volt az "egyfelől". Ezen felül semmit sem csinálunk? Van egy olyan érzésünk, hogy kellene. De még nem találtuk meg, amit keresünk. Az elmúlt évtizedekben jövedelmünknek legalább 10%-át a harmadik világ éhezőinek juttattuk. Ezt csináljuk tovább — immár törvényesen — létrehozva a Harmadik Világ Alapítványt. Szeretnénk tovább lépni, és idehaza is csinálni valamit. Szinte félek kimondani, mi körül jár az agyunk. Az egyenlőség, amiről az elmúlt két század legjobbjai álmodtak, nem tudott megvalósulni a termelőeszközök karhatalmi köztulajdonba vétele által. De ebből számunkra nem feltétlenül az következik, hogy vissza a magántulajdonhoz. Nem, mert attól tartunk, igaza van Szolzsenyicinnek. A rákosztály egyik öreg betege mondja a Gulágot szintén megjárta elvtársnak: "Fiatal ember, ne tévesszék meg szenvedései, a kapitalizmust örökre elvetette a történelem." Ha be tudnók mutatni a társadalomnak, amit az első keresztények bemutatnak Jeruzsálemben! Mit? "A hívők összessége pedig szívében és lelkében egy volt. Senki sem mondott vagyonából semmit sem a magáénak, hanem mindenük közös volt... Nem volt közülük egyetlen szükölködő sem, mert akiknek földjük vagy házuk volt, eladták azokat, az eladott javak árát pedig elhozták, és letették az apostolok lábai elé, azután szétosztották mindenkiek úgy, ahogyan szükségük volt rá."

Egyelőre nem látjuk, hogy a szociális piacgazdálkodás képes volna felszámolni a harmadik világ nyomorát. Lehet, hogy ez a jeruzsálemi modell az egyetlen lehetőség az emberiség legsúlyosabb gondjának, az éhezésnek — mely világ katasztrófával fenyeget — a megoldására, és így nincs is más utunk? Ez a modell minden fel nem bomló házasságban, családban funkcionál! Sokat kell figyelni kifelé és befelé, azaz tanulunk, tapasztalunk és imádkozunk, hogy

rátaláljunk arra, amit a rendszerváltozás után vár tőlünk az Isten.

Végezetül: azt kérdezi, hogy a katolikus egyházban volt-e, van-e változás. Kérdését le kell szűkítenem, hiszen sem az egyetemes, sem akárcsak a magyar egyháztörténettel nem foglalkozhatom ennek az interjúnak a keretében. Tehát csak arra tudok itt válaszolni, hogy volt-e, van-e 1989 óta változás a katolikus egyházban idehaza. A Bokor és a magam vonatkozásában már elmondtam, hogy nem volt és nincs. Egyéb vonatkozásban? Mivel az egyház "Isten népe", hiba volna csak a hierarchiáról szólnom, hiszen püspökeinken, papjainkon kívül a hívek milliói is beletartoznak az egyházba. Kezdem a hierarchiával. Ha megkérdezik őket terveikről, arról beszélnek, hogy csak azt akarják csinálni, amit az egyház mindig is csinált, s ezért erőfeszítéseket tesznek a hitoktatás érdekében, és sajnos nagyon kevés a pap, s akik vannak is, öregek, stb. Átokként ül rajtuk, hogy vannak, akik az elmúlt félszázad alatt nem az ateistákkal egyezkedés, hanem a hitvallás kockázatokkal teli útját járták. Olyan gombóc ez számukra, amelyet se kiköpni, se lenyelni nem tudván, képtelenek marketing szellemben elgondolkodni azon, miként és miért szokott le a társadalom nagyobb része az egyházzal. Beérik annak hangoztatásával, hogy a történelemért az a vallásüldöző rendszer a felelős, amelyről püspökeink évtizedeken keresztül azt nyilatkozták, hogy kiválóan biztosítja számunkra a vallásszabadságot. Mikor így tesznek, nem gondolnak arra, hogy ezzel még hitelnélkülibbé teszik magukat. Hogy kisközösségekre volna szükség, s hogy azokban felnőtt módon el kellene gondolkodni arról, hogy kéznél levő eszméinkkel és magatartásunkkal hasznára lehetünk-e a társadalomnak, hogy miként kellene felépítenünk egy olyan világot, amely kiiktatja az erőszakot és a kizsákmányolást — az ilyen gondok messze vannak a hierarchiától. Sőt, félnek az ilyen elgondolásoktól és a kisközösségek általuk ellenőrizhetetlen gondolatformálásától, mert az ilyesmit az eretnokség, az egyház tanításától elhajlás melegágyának tekintik. Ami pedig az egyház milliányi tagságát illeti, azok az egyházban a "laikus" névre hallgatnak. Akik közülük belülről azonosulnak e megnevezés tartalmával, tehát beérik azzal, hogy a püspöki-papi szóra rámondják az áment, azoktól nyilvánvalóan semmi sem várható — az egyházi hozzájárulás, a perselypénz befizetésén túlmenően. De van e "laikusoknak" egyházunkban egy másik tiszteletre méltó csoportja is, akik nagykorúnak tekintik magukat és szeretnék az egyházuk özönvíz előttinek érzett állapotán segíteni. Ez a másik csoport súlyos válságban van, mert leglojálisabb törekvéseiket is a gyanú árnyékával fogadja a hierarchia: nem akarják-e felforgatni "az egyház hierarchikus rendjét", és túllépni az őket megillető áment-mondás szerepkörét? Sorsuk

kétesélyes. Egyik lehetőség: elkedvetlenednek, és energiáikat elviszik valami civil területre, ahol nagykorú embernek tekintik s emberszámba veszik őket. A másik lehetőség: megacélozódnak, és leleplezik az egyház hierarchikus rendjét, mint szimpla elavult diktatúrát, melyet csak egy "Bastille ostroma" söpörhet le az ezredforduló szellemi térképéről. Bastille ostroma? Jézus egyházában nincsenek lőfegyverek, de van jézusi logosz. Ebbe kapaszkodhatnak: "A népeken uralkodnak királyaik, és akik hatalmaskodnak rajtuk, azok jötevőknek mondják magukat. Köztetek azonban ne így legyen, hanem aki a legnagyobb közöttetek, olyan legyen, mint a legkisebb, és aki vezet, olyan legyen, mint aki szolgál."

Milyenek ezen körülmények között az ökumené esélyei manapság? Hogyan látja a többi keresztény (keresztény) egyház helyzetét? Mekkora a kétezer esztendő történetének a terhe vállunkon? (inkvizíció, keresztesháborúk, egyházszakadás, stb.)? Az ezredforduló felé milyen esélyei vannak Isten országának?

Mégsem kerülhetem el, hogy ne szóljak az egyház egész kétezer esztendő teljesítményéről. Előre bocsátom a lenyelendő keserű pirulát: ez a kétezer esztendő keresztény kultúra — a különböző kultúrák versenyében abszolút világbajnoknak bizonyul a hullagyártásban és mások kirablásában. Egyetlen más kultúra sem mutat e tekintetben a mienkéhez hasonló sikereket. Hogy aztán a kereszténységen belül melyik felekezet tett a legtöbbet ezért a szomorú eredményért, azon lehet vitatkozni. Akármelyikük is a "győztes", szoros lesz a mezőny, mert egyikük sem maradt ki az öldöklésekből, rablásokból. Ezt a szomorú tény tudomásul venni s bűnbánattal elgondolkodni azon, hogyan juthattunk ide a szelíd és szegény Jézus szelídségéről és szegénységéről szóló örömhírenek a birtokában — erre nem képes egyetlen történelmi egyház sem. Helyette mondják a Hiszekegyet: "Hiszem az egy, szent, egyetemes és apostoli egyházat", s közben magukra — jó esetben magukra is — gondolnak. Ugyanezen okból az ökumené egyfelől csigalassúsággal halad előre, másfelől a fenti látás és bűnbánat nélkül nincs is sok értelme, mert mindegy, hogy említett történelmi gyakorlatunkat külön-külön vagy egyesített erővel folytatjuk tovább. Illusztrálja ezt az az idehazai tény, hogy történelmi egyházaink — a katoliktól egészen a zsidókig — vállvetve vetik be minden befolyásukat, hogy megfelelő számú és ragú tábori lelkésszel rendelkezzenek. Ugyanakkor egyik felekezet szószékéről sem hallható, hogy aki Jézus tanítványa akar lenni, minek tanulja a tömegmészárlás szakmáját. A Németh-kormány lehetővé tette a polgári szolgáltatást, de a Jézusra hivatkozó felekezetek

"felelősei" mit sem tesznek annak érdekében, hogy fiataljaik éljenek is ezzel a lehetőséggel; pogányok a javából, miként a nem vallásosak. Csak annyi a különbség köztük, hogy az egyik mondja a Miatyánkot, a másik nem mondja. Komolyan egyikük sem veszi.

A közélet hangos a keresztény értékrend dicséretétől. Csak az nem tisztázódik soha, hogy itt Jézusra kell gondolnunk, vagy arra, amit Jézus ellenére a múltban és a jelenben vallunk és gyakorlunk. Túl nagy az említett történelmi teher a vállunkon. Nagyon sok mindent kellene bevallanunk. Nem akarjuk, hiába olvassuk: "Tartsatok bűnbánatot, és elközelg a mennyek Országá".

Ha mégis reménykedem, hogy elközelg, ez csak azért van, mert bízom Isten művében, az emberben, aki a csendben az Ő szavát hallja: Légy jó, és ne tedd a másíknak, amit nem kívánsz magadnak. Reménykedem Istentől kapott természetünkben, a lelkiismeret szavának az erejében. Bizalmat szavazok Istennek, hogy nem átabotában dolgozik, s nem föltétlenül szakad markába vállalkozása: megteremteni az emberrel a szeretet társadalmát a Földön.

Az ökumené azok körében ígéretes, akik nem hiába tartják kezükben a Szentírást, és szóba állva Jézussal hajlandók bevallani a múltat. Ezek meg is csinálják maguk között a bizalom ökumenéjét, s egységüket Jézusban nem zavarja, hogy egyikük palástot, a másik pedig miseruhát ölt. Már egységben is vannak, mert elfogadják egymás kezéből a kenyeret meg a bort.

Máris az ezredfordulón vagyunk, s Európa közepén évek óta tart a gyilkos vallásháború. Egy nyelvet beszélők gyilkolják egymást évek óta reménytelenül. A különbség köztük: más a vallásuk. Logikátlan volna arra gondolni, hogy csak vallásuktól kellene megszabadítani őket, s mindjárt volna remény a szót értésre? Miért nem hangzik el már végre a pápa vagy akárki papiféjedelem részéről: aki Jézus tanítványa, nem mehet el katonának? Miért? Mert rontaná a fegyvergyárosok üzletét? Kit imádnak a keresztények? Istent vagy a fegyvergyárosok pénzét, amiből templomokat is lehet építeni? Nem szolgálhatunk két úrnak: Istennek is, a Mammonnak is — mondta Jézus. Minket ez nem zavar, megpróbáljuk. Azt gondoljuk, sikerül. Nem sikerül: Istent csak emlegethetjük, de imádni — egyedül a Mammont imádjuk.

Az Isten országának a reménye nem lehet a vallásosak privilégiuma. Közös ez a remény. A templomba járóké és a templomba nem járóké. Jézus nem is ebben húzta meg a határt az Atya áldottai és a kárhozatba masírozók között. Másutt húzta meg: éheztem és ennem adtatok... éheztem és nem adtatok ennem. Reményem forrása, hogy testvértáncra perdülünk. Kik? A Jézust érteni akaró vallásosak és az Isten bennünk megszólaló hangjára figyelni tudók, képesek, ha nem is gondolják vallásosnak magukat. Ez lenne aztán az igazi ökumené.

A történelmi kereszténység restaurációs törekvései felett kezét fognának egymással Jézus és a felvilágosodás tanítványai.

ZSOMBOK GYÖRGY

A MI ATYÁNK

2018. dec. 09. /RoKi Lelkinap / 2019.jún.28-29.
Törökbálint, 7regiós lgy.,

Szentlélek jöjj, világosítsd meg értelmünket, nyisd meg szívünket, hogy a Te üzenetedet halljuk meg ma, s azt fölismerve, kövessük is.

Kérlek, vigyázz a számra, hogy annyit mondjak és úgy mondjam, ahogy Te mondanád, ne akarjam megmásvítani, hagyjalak működni, ne tegyem oda a magam személyét - akadályként. Te legyél jelen, amen.
Mt 6,9-13; Lk 11,1-13

1. Előzmények:

- Jézus rendszeresen imádkozik (elvonulva, hosszasan, az alvás-pihenés rovására is) – miért is teszi? (Közösségen lenni valakivel, itt: az Atyával – 'folytonos egyeztetés' szükséges)
- beszél, tanít, példálózik az ima/hit erejéről (ördögűzés: imádság+böjt ereje; kitartó ima: erőszakos özvegy, vagy: kérjete-kaptok, vagy: az éjféli kenyérkérő; ellenségért imádkozni, szüntelenül, előtte megbocsátani (Mk11,25); kísértés ellen, ...). A tapasztalatait osztotta meg(!?)
- „egyik tanítványa kérte: Taníts meg minket is imádkozni, ahogyan János is tanította a tanítványait.”

Mert vagy maga Jézus imája-imádkozása, vagy az az eseményrendszer vonzó, amelynek szerves részét képezi imája. Pl. most volt evangélium az evangéliumban (018dec07, péntek: Mt 9,27-30) a két vak meggyógyítása, ennek a legfontosabb kérdése: „Jézus megkérdezte tőlük: „Hiszitek-e, hogy tudok segíteni rajtatok?” „Legyen a hitetek

szertint!” ” - Hisszük-e, hogy Jézus Kruisztus tud rajtunk segíteni??? Hitünk szerint jut nekünk a segítség.. .. - nem automatikus ajándékot kapunk.

2. Mi az ima? Mit jelent az, hogy „imádni”?

Imádom a stílusod, a fagyit, az XY színészt, zenét, a csirkepaprikást, stb. = tehát, mit jelent??

A valóságban, eredeti tartalma lehet elismerni.. ..

- egy szeretet-kapcsolatban(!) a másik legnagyobb voltát, minden-hatóságát. S mivel egyetlen ilyen létező van csak - a fagyit, a zene, a csirkepaprikás, stb. legfeljebb kedvelhető;
- és odafordulni a legfontosabb felé.

3. Kérdés: Kinek mi a fontos?

Egy indiai pap helyi pap-barátjával sétál a Szent Péter téren. Megáll, fülel, nagy a tumultus.

- *Ha, tücsök! Csak el ne tapossuk.. ..*
- *Hogyan? Nem hallom... ebben a tömegben és zajban! – mondja a barátja.*
- *Szeretem a tücsök hangját, lehet hogy ezért érzékeny vagyok rá.*

Mennek tovább. Az indiai pap pár perc múlva elgurít egy pénzermét. A társa fölkapja a fejét:

- *Ha, itt egy pénz gurul!*

Nos, melyikünknek mi a fontos?

4. Hogyan imádkoztak az Ószövetségben?

- kitárt karral;
- hangosan és nyilvános helyen, templomban (pl.: 1Sám1,9-17, Elkána – Pennina és Anna esete, amikor Anna könyörög gyermekért: „*És felkelt Anna, minekutána ettek Silóban és minekutána ittak és lelkében elkeseredve, könyörgött az Úrnak, és igen sírt. (Éli pap pedig az Úrnak templomában az ajtófélnél ült székében.) És fogadást tett, mondván: Seregeknek Ura! ha megtekinted a te szolgáló leányodnak nyomorúságát, és megemlékezel rólam, és nem feledkezel el szolgáló leányodról, hanem fiúmagzatot adsz szolgáló leányodnak: én őt egész életére az Úrnak ajánlom, és borotva nem érinti az ő fejét soha! Mivelhogy pedig hosszasan imádkozott az Úr előtt: Éli figyelte az ő száját; És mivel Anna szívében könyörgött (csak ajka mozgott, szava pedig nem volt hallható): Éli gondolta, hogy részeg. Mondta azért néki Éli: Meddig leszél részeg? Távolítsd el mámorodat magadtól. Anna pedig felelt, mondva néki: Nem, Uram! bánatos lelkű asszony vagyok én; sem bort, sem részegítő italt nem ittam, csak szívemet öntöttem ki az Úr előtt. Ne tartsd a te szolgáló*

leányodat rossz asszonynak, mert az én bánatomnak és szomorúságomnak teljességéből szólottam eddig. És felelt neki Éli, mondván: Eredj el békességgel, és Izráelnek Istene adja meg a te kérésedet, a melyet kértél tőle.” (Érdemes megjegyezni, hogy Anna milyen ’üzletet’ ajánlott az Úrnak: Vajon a gyermekre csak a gyerektelenség szégyenének eltávolítása miatt volt szüksége??)

- együtt (fontos imák elmondásához 10 ember (’minián’) kell: információ biztosítása a tévedések ellenében, ha együtt mondjuk a szent – és változtathatatlan szövegeket);
- „gajdolva” (jiddis) = énekelve, hangosan szólva, »kántálva« – ez is a szöveghűség megtartása miatt előnyös-szükséges; (a Hiawatha, Kalevala eposzt énekelve, táncolva mondták – egymást váltva – három nap és három éjjel. A memorizált szöveget erősítette a dallam és a mozdulat, a tánc. A kapcsolt információ megmarad. Úgy hírlik, hogy a hölgyek azért emlékeznek mindenre, mert az átélt érzelmet az emlékeikhez kapcsolják.. ..);
- az ÚR-hoz imádkoztak, ez nem Isten neve(!), hanem jelzője – Isten neve „Jahve” - Isten iránti tiszteletből évente egyszer ejtette ki a főpap, a köz-zsidók nem, ők helyette általában az Adonáj szót mondták. A Jahve név mássalhangzói fölé, illetve alá az Adonáj szó magánhangzóit – vagy jelölő-pontjait - írták. Ebből a kombinációból született a nem-létező Jehova, Jahova szó. A Biblia csak egy személyes névvel illeti Istent, sokféle címet és kifejezést használ, amikor rá utal. Az alábbiakban felsorolt címek és kifejezések Jehova személyiségének egy-egy vonását emelik ki. A lényeg: Isten neve = Isten maga.. ..
- sok kötött imát mondtak:
 - zoltárokat (Messiás- és átokzoltárok, stb. ezek voltak a kor ’slágerei’ - ezeket énekelték a Pászka-vacsora, az utolsó vacsora után is a tanítványok – miután a kötelező négy pohár bort a vacsorán elfogyasztották, kissé ’becsiccsenten’ haladtak a Getszemáni-kert felé – énekelve, ahol bele is aludtak a mámorukba);
 - magnificatot(!) = hálaadó+dicsőítő ima - nemcsak Máriától maradt ránk („Magasztalja az én lelkem az Urat, és örvendez az én lelkem az én megtartó Istenemben. Mert reá tekintett az ő szolgáló leányának alázatos állapotjára...”), vagy Zakariástól („Áldott az Ur, atyáink Istene..

..”) hanem pl. Anna is ilyet énekel (1Sám2,1-10):

„És imádkozék Anna, és monda:
Örvendez az én szívem az Úrban,
Felmagasztaltatott az én szarvam az
Úrban. Az én szám felnyílt ellenségeim
ellen, mert szabadtásodnak
örvendezek én! Senki sincs olyan szent,
mint az Úr, sőt rajtad kívül senki sincs.
Nincsen olyan kőszál, mint a mi
Istenünk. Ne szóljatok oly kevélyen, oly
nagyon kevélyen; Szátokból ne jöjjön
kérdő szó, mert mindentudó Isten az
Úr, és a cselekedeteket ő ítéli meg. Az
erős kézijasokat megrontja, és a
roskadozókat erővel övedzi fel, a
megelégedettek bérért szegődnek el,
éhezők pedig nem lesznek; S míg a
magtalan hét gyermeket szül, a sok
gyermekű megfogyatkozik. Az Úr öl és
elevenít, sírba visz és visszahoz. Az Úr
szegénnyé tesz és gazdagít, megaláz s
fel is magasztal; Felemeli a porból a
szegényt, és a sárból kihozza a
szűkölködőt, hogy ültesse hatalmasok
mellé, és a dicsőségnek székét adja
nékik; Mert az Úré a földnek oszlopai,
és azokra helyezé a föld kerekességét.
Híveinek lábait megoltalmazza, de az
istentelenek setétségben némulnak el.
Mert nem az erő teszi hatalmassá az
embert. Az Úr, akik vele versengenek,
megrontja, Mennydörög felettök az
égben. Az Úr megítéli a földnek
határait, Királyának pedig hatalmat ad

és felemeli felkentjének szarvát!”
(Notabene: a szarv az erő és hatalom
jelképe – ld. a kétszűcsű
püspöksüveget.. ..)

- Kaddish-t is mondták, a 'legnagyobb'-at –
ehhez szükséges a minian, a tízes létszám.

A Kaddis ősrégi ima, amely
eredetileg nem halotti ima volt, hanem
Isten nagyságát és szentségét hirdető
dicshimnusz. Kezdőszavai, a “Jitgádál
vöjtkadás...”, bibliai eredetűek:
Ezékiel próféta használja a kifejezést,
Isten nevében, amikor Gog és Mágog
háborújáról beszél, amelynek
végeztével Isten “nagynak és
szentnek” bizonyul, és megismerteti
magát a népek szeme láttára (Ezékiel
38:23.). Arámi nyelvű szövegének
egyes részei már a Második Templom
idején ismertek voltak. Azért arámi,
hogy a héberül nem tudó, ám háárec
zsidók is értsék.

5. Mit is gondolhatott az ízig-vérig zsidó és írástudó Jézus, amikor megkérte az egyik tanítvány, hogy tanítsa imádkozni?

A legnagyobb ima a Kaddish, ezt minden zsidó
embernek 'tudnia kell': Ezt tanulják meg! - S vannak
hozzá elegen (és mind férfiak!), kijön tehát az előírásos
»minian«. Ám ehhez mindegyiknek meg kell
tanulnia.. ..

Érdeemes összehasonlítani a **Miatyánk**-ot

.... ..és a **Kaddis**-t.

Miatyánk	Kaddish
– Mi Atyánk, ki vagy a mennyekben, szenteltessék meg a Te neved,	– Magasztaltassék és szenteltessék nagy Neve e világon, melyet teremtett akarata szerint.
– Jöjjön el a Te országod,	– Szilárdítsa meg királyságát éltetekben és napjaitokban, és egész Izráel házának életében, hamarjában és közeli időkből! És erre mondjátok: Ámen!
– legyen meg a Te akaratod,	– Ismerjék el és tudják meg a világ lakói mind, hogy Előtted meghajol minden térd, esküszik minden nyelv: Előtted, örökkévaló Istenünk fognak meghajolni és leborulni, és Neved tisztelésének fenségével adózni.

– miképpen a mennyben, azonképpen itt a földön is.	– Magukra veszik mindnyájan Királyságod jármát, hogy uralkodjál rajtuk hamarosan mindörökké, mert Tiéd a királyság és örökkéig uralkodni fogsz tiszteletben, amint írva van Tórádban (*ld. a megfelelőjét – a doxológiá-t - alább, a bal oldalon): "Az örökkévaló uralkodni fog mindörökké: (Mózes II. 15, 18) és fenségének laka az égben fönt és hatalmának székhelye a magasságok legfelsőjén van.
– Mindennapi kenyerünket add meg nekünk ma,	– Legyen nagy békesség és élet számunkra és egész Izrael számára ma (s mondjátok együtt: úgy legyen.)
– és bocsásd meg a mi vétkeinket, miképpen mi is megbocsájtunk az ellenünk vétkezőknek.	Ez itt egy - 'új' tanítás.....(!?)
– Ne vígy minket a kísértésbe, de szabadíts meg a gonosztól, – *mert Tiéd az ország, a hatalom és a dicsőség, mindörökké, Ámen.	– Aki békét szerez a magasságban, Ő teremtsen békét számunkra és egész Izrael számára (s mondjátok együtt: úgy legyen)

A hasonlóság nem a véletlen műve: a szó szoros értelmében hit-hű, Istenhez hű, zsidó Jézus nem talált ki új imát, nem szakított az Ószövetséggel, csupán betöltötte, kiegészítette, beteljesítette.

Igen, ezt a ('rövid') Kaddis-t imádkozzuk a szentmise szívében: az átváltoztatáskor megjelenített és majd az áldozáskor magunkhoz vett isteni személy közvetlen jelenlétében mondjuk föl a leckét,

6. 'Lecke', amit vajon megtanultunk-e? Nézzük végig, szóról-szóra, mondatról mondatra haladva!

- a. **Mi Atyánk:** nem Úr, nem Fenség, nem Rettenetes/Félelmetes/Megközelíthetetlen.. .. - hanem **szerező és szerethető személy**. Férfi? Akkor ilyen megjelenítése volt célszerű? Férfi, vagy nő az Isten? Ugye nem állunk meg ilyen – ezer bocsánat! – csacsi kérdések megvitatására? – (Ha még nem olvastad el – kétszer – 'A viskó' c. regényt, akkor pótd) = Istent nem tudjuk elképzelni és még senki sem látta.. ..
- b. **Aki a mennyekben vagy.. ..** - jó messze, ugye? Biztonságosan távol?
- Háááát... 'sajnos(?)'nem!!
Az Uranósz-t (ουρανός) menny-el szokták fordítani, ez akkor az elgondolható 'mindenség'-et jelentette. S ma is azt jelenti! Mai tudásunk szerint itt is a végtelenségről, a teljes létező mindenségről van szó. A mérete kissé megnőtt – tart a végtelenbe és a transzcendensbe.. ..

Tehát: Aki mindenben benne vagy, aki mindenhol ott vagy, s amint mindenben ott vagy.. .. – úgy a földön is ott vagy – elfogadható ez az értelmezés?

Hiszen benne élünk, mozgunk és vagyunk.

- c. **Szenteltessék meg a Te neved = ?** Mit jelent ez? Ez inkább egy felszólítás, nem kérdés. Parancs? - Nem, inkább kívánság. S nem a mi Atyánk kívánja, hanem mi. Mi kívánjuk. Kívánjuk? Tudjuk-e, hogy mit kívánunk? Az alábbiakban ilyen kérdésekre keresünk válaszokat.

Mi az, hogy szent? (=szeretetlenben -teljesen – odaadott, átadott. Pl.: ez jelenik meg az 'erre szentelte az életét' kifejezésben)

Ha megvan, hogy mit jelent, akkor: Ki által és mit csináljon, kicsoda és mivel? Belegondoltunk már, hogy ez milyen és mekkora föladat, ha komolyan vesszük?

Hogyan lehet megszentelni valamit? S mi is az a valami?

Szent = szeretetlenben odaadott: a Te Neved, azaz Te magad szerethető valakiként jelenjen meg – viselkedésünk nyomán erre jussanak a minket látók!

Szerethető-e a mi Istenünk, az istenképünk szimpatikus Isten lenyomata? Szeretjük mi egyáltalán az Istent?

d. **Jöjjön el a Te országod!** Hová jöjjön és mi jöjjön? Milyen az Isten Országá? Nem itt van vagy ott van, **Isten Országá köztetek (bennetek) van** (Lk17,21): A határa a szívünkön át húzódik. Segítségképpen: Mit jelent az, hogy 'magyar vagyok'? Magyarország polgára, magyarul beszélek, magyar törvényeket követek, magyarul – vagy, ha nemzetiséghez tartozó lennék - magyar polgárként gondolkozok, magyarul érzek-szeretek

Gyakorlat: Most mondjuk el mindezeket Isten Országá polgáraiként. Nem üti az előzőt, hanem beteljesíti: Isten Országába tartozóként beszélek, annak törvényeit követem, odatartozóként gondolkozok, érzek-szeretek,.. .. folytasd, folytassuk! Folytassuk?

(S mit mondhat vajon egy „világpolgár”?)

e. **Legyen meg a Te akaratod!** Ez is nagyon érdekes kívánság. Egy ilyen felszólítást más helyen – pl. Jézus főpapi beszédében – a parancs szóval fordítják.

A 'parancs' szót sokféleképpen írják, nézzük a következő két, lényeges fordítási lehetőségét:

i. utasításként (azaz: 'Vita nincs!' - Gábiel vidd az üzenetet! - és az angyal hozza-viszi az ilyeneket: ezek 'parangelión'-ok (παραγγελίων), az angyalok pedig = küldöttek, általuk vitt elrendelések-ről van szó), vagy:

ii. szívől fakadó óhajként, amelyet egy magát általunk szeretettnek tartó személy mond: 'Ha igazán szerettek, abból látom meg, hogy azt teszitek, ami a szívem kívánsága.. ..' az 'entolé' (εντολή) az, ami a bensőmből, a lényegemből jön. Isten akarata a lényegemből fakad, nem erővel rendeli el, hanem önkéntes, igaznak felismert, vidám hozzájárulásunkként szeretné látni, hogy szeretjük egymást. Nem elvárás teljesítéseként. Könnyítésképpen: Neki tulajdonképpen az kell (csak?), hogy megpróbáljuk újra és újra szeretni egymást, és így Őt is.

(Ha igazán szeretünk valakit, olyan dolgot akarunk neki tenni, pl. venni születésnapjára, aminek szívől örül, azt főzzük, amit szívesen eszik, oda

ültetjük ahol neki jó, gondolatát akarjuk olvasni – kedvét keressük ..)

f. **Amint a mennyben, úgy a földön is.. .. - vagy inkább: ahogy mindenben, úgy a földön is.. ..** Kedveseim, ezt a mondatot sokáig úgy értelmeztem, hogy azt kívánjuk, hogy a mennyben is és a földön is szeressék egymást az ott lakók. Nemrégén jöttem rá, hogy ez másképpen jobban is érthető: úgy szeressük egymást itt a földön, amint a mennyben teszik. Hozzuk le a mennyet ide a földre! Azaz jöjjön ide az Ő Országá – ugyanazt kérjük, mint az előbb – Jöjjön el a Te Országod! - ennek a kérésnek (szívől fakadó óhaj-parancsnak) a „végrehajtási utasításáról” van szó.

g. **A mi mindennapi kenyerünket add meg nekünk ma (is)** – nem a holnapit, holnaputánit, a jövő évit.. .. - a mait = Ne aggódjunk mit eszünk, mit iszunk, mibe öltözködjünk, higgyünk benne és ígéretében.

h. Hogyan kezdtük a Miatyánkossal elmélkedésünket ma? A két vak történetével (Mt 9,27-30): '*Hiszitek-e, hogy meg tudom tenni? Hisszük! Akkor legyen a hitetek szerint!*' Ráhagyatkozás...

(A nagy búvész: *Kedves közönség, elhiszike, hogy az itt kifeszített igen erős cölöpök között, ha kifeszítetek egy erős kötelet, azon át tudok sétálni?*

- *Igen!* - válaszolja a közönség kórusban.
- *És azt, hogy bekötött szemmel is át tudok sétálni?*

- *Igen!!*

- *És azt, hogy bekötött szemmel egy talicskát át tudok tolni ezen a kötélén?*

- *Igen!!!* - kiáltják az emberek egyre hangosabban.

- *És azt is elhiszike, hogy ha egy ember beleül ebbe a talicskába, őt is át tudom tolni bekötött szemmel ezen a keskeny zsinóron?!*

- *Elhisszük!* - tombol a közönség.

- *Akkor most kérek egy jelentkezőt a talicskába....)*

Na, ki ül bele a talicskába?

Ha nem hisszük, életünkben ott lesz az aggodalom, a biztonságra törekvés, a féltés.. . s bizony ott is van a bebiztosítás, az aggályoskodás Jaj bizony - csak egy mustármagnyi hitem lenne!! Mennyi

aggodalomtól, feleslegesnek bizonyult biztonsági intézkedéstől szabadulnék meg, Uram segíts!
Ezzel a kéressel hitet kérünk.

- i. **Bocsásd meg a mi vétkeinket, bűneinket**
Nagyon sokféle bibliai bűn van: törvényt szegünk (parabazisz) – egy hívő, törvényt tisztelő zsidó többnyire ennek elkövetését tudatosítja bűnként magában; pedig még elkövethet: bukást (paraptóma) – a lelkiismeret mutatja a jó utat, s látjuk a rosszat, kívánatosabb, s elbukunk, és aktívan is vétkezhet (hamartia) – amikor a jót nem látjuk tisztán, de azt tudjuk, hogy az előttünk álló tettünk rossz, s mégis megteszük, valamint esendők, gyarlók, hiányosak vagyunk – ám ez így nem is bűn önmagában! De a Miatyánkban ez így van leírva (**οφειλή, οφειλήμα = tartozás, adósság, kötelesség, - kevésbé: vétek, bűn**)! (Latin: debitoribus nostris; német: Schuld; angol: debt; orosz: долг (=adósság, kötelesség, dolog - *проту нам долги наши*¹ = nézd el adósságainkat, elmaradásainkat),... .. továbbiak?

A fő bűnünk tehát, ha ezt az esendőséget nem vagyunk hajlandók belátni? Mint Lucifer annak idején – tökéletesnek tartjuk magunkat?

Kockáztatjuk, hogy mi is, Luciferhez hasonlóan járunk - aki, 'mint villám bukott le a mennyből'... ..

- j. **Miképpen mi is megbocsátunk az ellenünk vétőknek** – a másik oldalra kellene ehhez átállnunk, a megbocsátó Isten mellé és belesetjtenünk abba a mindent elsöprő szeretetbe, amellyel az Atya érez irántunk. Abba, ami benne van és belőle jön és a szívbeli óhaja (azaz: εντολή). Nagy a kihívás, Isten fölajánlja, hogy részt vehetünk az életében, olyanok lehetünk mint Ő! Ez volt a paradicsombeli kísértés.. .? Vagy más ötlet: Miben is állt a paradicsombeli kísértés?

Nem akármilyen ajándék lehet, lehetne(!) ez.. ..

- k. **És ne vígy minket a kísértésbe** Az Atya hogyan visz minket a kísértésbe? Az Atya??? A szöveg itt teljesen egyértelmű szavakkal írja le, másképp nem lehet érteni. Bizony, ha valaki nagyon jó velünk, sokszor visszaélünk jóságával.. .. Igen, ez a legnagyobb 'disznóság', amit elkövethetünk. Ne engedd ezt Atyánk, hanem:

- l. **Szabadíts meg a gonosztól!**

A bennünk lévő gonosztól. A nélkülözött végzett dolgoktól. Ne engedd, hogy mi lássunk ehhez a munkához, elővéve a 'szerszámaink'-at (napirend, fegyelem, böjt, ima, tanulás.. ..), s magunkban bízva nekiálljunk (gyónás utáni hangulatunk!) 'megreparálni' magunkat: Testvér, úgyis eltoljuk! Bízunk rá.. .. miként mindent, ezt is. Véssük az eszünkbe, hogy

- m. **Tiéd az Ország** – a bennünk lévő Ország,

- n. **a hatalom** – az, amivel egyáltalán hatni lehet a dolgokra, elsősorban magunkra, nem a mi hatáskörünk, jaj nekünk, ha mi akarjuk ezt intézni

- o. **és a dicsőség** – nehogy már a nyúl vigye a puskát, nehogy már elhiggyük, hogy sikerül kiérdemelnünk az Országot, hogy nélküle egy lépésért is tehetünk, vagy hogy valamit helyrehozunk, vagy.. .. (ki)javíthatjuk bűneik következményeit? Amik 'rajta csattantak!'... .. A javítómunkára képtelenek vagyunk. (A pletykálkodásról hallottam egy hasonlatot – olyan, mintha egy erős szélben egy tollal töltött párnát szétszakítasz soha többé nem tudod igazán, teljesen helyreállítani.)

- p. Erről van szó – az Isten, és csak Isten az, aki meg tudja tenni, helyre tudja hozni, meg tudja szüntetni a bűnt azzal, hogy a

¹ Отче наш, сущий на небесах! да святится имя Твоё да придёт Царство Твоё; да будет воля Твоя и на земле, как на небе; хлеб наш насущный дай нам на сей день; и прости нам долги наши, как и

мы прощаем должникам нашим; и не введи нас в искушение, но избавь нас от лукавого. Ибо Твоё есть Царство и сила и слава во веки. Аминь.

következményeit lezárja és helyreállítja az eredeti állapotot – ebben részt vehetünk, hivatalosak vagyunk.

Ismerjük talán, ahogyan az egér odaszól az elefánt barátjának a pallóhídon áthaladva: Halod hogyan dübörgünk? Nélküle semmire, Vele azonban mindenre képesek lehetünk, - de nem mi dübörgünk... ..

Világos... .. Világos?

Tanúságtétel: Mark Twain (1835-1910)

A főként ifjúsági regényeiről ismert amerikai író egyszer ezt mondta:

„A legtöbb embert azok a bibliai szakaszok aggasztják, amelyeket nem értenek. Engem egyre inkább azok, amelyeket megértettem.”

KIRÁLY IGNÁCZ

HELYTÁLLÁS

Evangéliumi esemény hangoljon rá a címben jelölt témára: a „próbaútról” visszatérő tanítványok fáradtan, de sikerélményekkel telten térnek vissza a Mesterhez. Küldve voltak, vállalták, teljesítették és jóleső fáradságukra reagál Jézus: pihenjete. (Márk 6,30-).

A helytállás kitartó küzdelem jelent, a nehézségek ellenére is folytatását annak, amit vállaltam. Emlékszem, Dombi Ferenc atya rávett néhányunkat egyházi „adószedésre”, Halásztelken. Elsődleges cél nem a pénzbevétel, hanem az emberek megszólítása volt. Minden porcikám borzongott az ötlettől, de a valahova tartozás kötelez, vállaltam. Néhány elutasító, ellenséges hozzá állástól eltekintve az emberek szóba álltak a gimnazista suhancsal. Jó, ebben az is benne volt, hogy legtöbben ismertek és nem feltétlenül betyárságaimról csupán. Sikerélményeim voltak, hogy valamit teljesíthettem, helytállhattam.

1./ Helyemen. A magát helyén tudó ember kevésbé helytelenkedik. Kevésbé tesz olyat, ami nem illik őhöz és az ő elveihez. Sajnos nem születünk bele a földi életünk életre szóló helyébe. Köztudottan jó szülőktől is születhet elkutyuló gyermek. Lehet, hogy nem csak sajnos? Néha jó is, ha nem születünk bele. Egy zilált, életidegen házasságból születni az életbe, a kimenekülésre indítja a jobbra hivatott felnővő

gyermeket. A bojtortjáról lehetetlen fügét szüretelni? A növényre érvényes, az emberre nem.

Adatott az, amikor, ahova, ahogyan születtünk. Felelősségsökkenés szándékával halljuk a genetikai adottságokat, a kikerülhetetlennek látszó sorsokat felemlető magyarázkodásokat. A legkatolikusabb francia írók egyike, Claudel írja: „A kereszthez vagyok kötve, de a kereszt nincs kötve semmihez.” (Selyemcipő). Mintha nem kapnánk semmi lehetőséget arra, hogy fix ponthoz köthessük az életünket. Mintha ladikban, mentőmellényben, vagy akár fenntartó fakesztrbe kapaszkodva hányódnánk az élet tengerén. Alap szinten tényleg így is van. Sodrás visz. Családi, társadalmi, politikai. Kortárs csoportbeli, vallási, civil mozgalmi. Vagy egyszerűen belefárad az ember a szüntelen úzásba, akár abba, hogy valami uszadék halmazból magának emeljen ki valamit. Akár, hogy partra evickéljen kerülgetve az oda úzást gátló sok mindent. Az árral szemben úzást már nem is említem.

Választhatok. No, nem a mindentől valamit. Nem. Valamik közül valamit. A szabadságot abszolútnak álmodók jó, ha belátják a tény: szabadon választunk nagyon is behatárolt lehetőségek közül. A mai világban nem könnyű belátni, hogy nem csúcsérték a szabadság, hanem csúcs felelősség. Magamról azt mondom: én az emberiség magyarul beszélő jézusi tájékozódású keresztény kultúrájához tartozom. Azért is, mert ebbe születtem, azért is, mert felnövekedvén az ide tartozást választottam. Az adott alapra nekem kellett felépítenem az én kisbajos életemet. Az építkezés alatt is vigyázva, hogy a lényegesen emberi ki ne felejtődjön: „Soha ki ne fogyjon kezedből az emberbarátság melege!” (Sinkovits Imre).

2./ Állni. No, nem statikus állapotról van itt szó. Aktivitásról. Vagy az talán nem erős aktivitás, ha az ár sodrása ellenére megállunk a lábunkon? Vagy az nem kemény aktivitás, mikor ebben a sodró, elragadni akaró erőterben a magunk személyes lépéseit tesszük? Nyelvédanyánk gazdagságából most csak a megáll és kiáll fogalmát nézem. Megállni igyekszem szeretteim, testvérbarátaim előtt és Jézusunk előtt. Vagyis mindenki előtt, aki fontos nekem. Lehetek, ha nem vigyázok, homo peregrinátor (kóborló, vándorló), csángáló, aki elbóklássza életét a legelőn, mintegy rideg marhatartású életformában. Ennél talán többre hivatott az ember. Például arra, hogy amit értéknek tart, azért kiálljon. Azt képviselje, ismertesse, védje, fejlessze. „Emlékező tanukká és emlékeztető tolmáccsá kell lennünk.” (Merza József). Kellenek a biztatások. Kellenek az óvó figyelmeztetések is: „Aki áll, az vigyázzon, hogy el ne essék!” (Szt. Pál).

3./ Veszélyeztetettségeink. Tudom, a helytállás értékét és nehézségét éppen az adja, hogy ellen erőnkben élünk. Az emberhez az a méltó, ha nem kimenekülni akar a kihívásokból, hanem megoldani igyekszik

azokat. Még akkor is így van, mikor belátom, hogy ehhez rendszeres erőforrásokra, pihenésre és „közérzetjavító intézkedésekre” van szükség (Miklovicz L.). Itt az aránytévesztés lehet bűnre vezető alkalom.

„**Szunnyatagság**” veszélye (Sütő A.) .Ez, az éberség lankadása. Még nem alvás, de már olyan helytállás helyetti jelenlét, melyben a szellem, a lélek már nincs ott: „kinézek a fejemből”, ahogy a közbeszéd mondja. Ismerjük a sorkatonák régi szövegét: aki megáll, az le is ül; aki leül, az le is fekszik; aki lefekszik, az el is alszik. Kész. A végig aludt életért kár volt megszületni. Akkor is, ha a régi latin bölcsesség szerint: Qui dormit, non peccavit! (Ki alszik, nem vétkezik). Szunnyatagon követjük el a mulasztásos bűneink nagy részét. Elmulasztódnak a jótettek. Amit elhalasztok, az el is hal. Ébresztő órát, mobilt használnak az időben felkelni nem tudók, de felkelni akarók. Van más csilingelő jelző rendszerünk is. „Figyelő szemek erőt sugároznak felénk az elkutyulás ellen” (Bulányi Gyb.). Ami fontos, ahhoz fel kell kelni, időben. Az Isten Országa ott van már közel, ahol a munkahelyre, iskolába érés miatti csilingelések mellet egyre jelentősebbek a jótettek miatti csilingelések.

Ingatagság. Mint az operett szövegben: „Az asszony ingatag, úgy hajlik, mint a nád...”. Csak kibővítve: mindenki ingatag. Ez még nem bűn. Ez már bűnre vezető alkalom. Helytállásaink finomhangolású kísértései a „diszkrét gesztusok” (Czakó G.). Melyekben az élhetőbb életért engedményeket teszünk. Mikor felfüggesztem helytállásomat egy kis „vargabatuért”, egy kis csintalanságért. Ebből születtek a megbízható párttagok a kommunizmusban. Diszkrét rugalmasság azért, hogy szuper állások betöltése lehetővé váljon, nem csak Moszkvában. Vagy ez már több, mint csintalanság? Az akkori közbeszédben másként mondták: hülye az, aki nem így tesz! Jó tudatosítani, hogy van mikor egy szem tömjén is árulás Nero császár idejében a keresztények választási lehetősége a tömjénsem, vagy halál. Minden kimagyarozó, elkenően értékelő, vagy értékítélettel elítélt fogalmunk az értékszemeletünk szerint tehető mérlegre. Lelke rajta, mondjuk. Lelke a mérlegen. Jaj, csak könnyűnek ne találtassak! „Visszhangtalan citerásoknak és köldöknéző széplelkeknek megkegyelmez a világ”- írja Sütő András, miután a kommunista erőszak kiverte a szemét. Van taktikai óvatosság is. A gondolkodó és megfontolt emberek helyezkedő sajátossága. Ezt látom Illyésnél, aki 56 után így biztatja Sinkovits Imrét: „A maradék tisztesség megőrzése mellett életben kell maradnunk.” Ezt olvasom a református püspöknél, Ravasz Lászlónál (1948): „Inkább okos voltam, mint hős.”

Helytállás. Csak azért is. Mégis. Mindezek ellenére is. A „százanyi” jézusi ígéretéért is. Ha már egyszer

megadatott, hogy kincset találtunk és erre építkeztünk. Akkor is, ha ez a mai világ másabb, mint fiatal korunkban. „Hogy jó földbe került a vetés, az nem kérdés, de hogy áttelel-e, ezért legyünk gondban”(Sinkovits I.). A köröttem hullámzó életben is meg kell találnom a magam helytállásainak teendőt. „Azt élet 60 évesen fensíks, se föl, se le, csakis előre a lényeg iránt” (Illyés).

BULÁNYI GYÖRGY

KARÁCSONY 1957 - BEN

(Megjelent 40 évvel ezelőtt a Mustármag c. szamizdatban, melynek szerkesztőjét és gépelőjét (K. Berci és Éva néni) e szamizdat okán 1961-ben börtönre ítélték; nyomtatásban most jelenik meg első ízben)

.....Karácsony ünnepének vigiliás miséje belezengi az éjszakába:

.....Ma meglátjátok, hogy el fog jönni
.....az Úr megszabadítani minket,
.....és reggelre meglátjátok Őt dicsőségben.

.....Ez az éj a jóakarát éjszakája. Jóakarát volt, hogy az Atya elküldte a Gyermeket az éjszakába. Jóakarát, hogy a Fiú elvállalta az éjszakát. Jóakarát indította az angyalokat is égi zenéjükkel széppé tenni azt. Jóakarát a pásztorokat, hogy az éj közepén felkerekedjenek újszülöttet látni. A tömény, sűrített jóakarát éjszakája volt ama betlehemi.

.....S az azóta eltelt sok karácsonyi éjszaka is mind a jóakarát éjszakája volt. S egészen biztosan az ez a mostani is. Ma éjszaka is száz és százmilliók kerítik elő lelkük zugából azt, ami bennük a legtöbbet ér: magunkról megfélemedezni, másokért lenni, adni, örömet szerezni. Azaz legalább egy kicsit közelébe kerülni e karácsonyjé Gyermekének magatartásához. A Gyermekhez, aki felcserélte az időtlen lét megfoghatatlan harmóniáját az istálló minden jelenvaló és rákövetkező nyomorúságával. Reá emlékezünk:

hogy a végtelen Isten szeretetének kiáradása miként világította be az éjszakát, s ez az emlékezés kicsalja belőlünk azt, ami bennünk krisztusi. Legyenek hétköznapijaink még oly messzejárók, a Mennyből az angyal hangjai s a gyertyafényben úszó fenyőfa az éjszakába beleillő, jóakarátú embert formálnak belőlünk.

.....Dicsőség tehát ez éjszakáért az éjszaka Szerzőjének és Hősnének, és békesség az összes vigiliázóknak, akik eltanulták legalább erre az egy éjszakára tőle az ideillő jóakaratot. Igazán hálásnak kell lennünk szürkülni oly nagyon hajlamos világunkban ez éj hősnének ezért az évenként megismétlődő szép napért, pár óráért. Színfolt az életünkben, különös árnyalata az ünnepi hangulatnak. Nélküle szegényebb lenne életünk. S miközben e tárgyilagos és mértékes hála még kellemesebbé teszi számomra ez estét, mintha felém fordulna és beszélni kezdene hozzám a jászol Gyermeke. Mintha hallanám..., mintha mondaná...

.....Neked, legalább neked, kellene nagyon jól tudnod, hogy mindaz, amit elmondtál születésem emlékéjszakájáról, nagyon is vegyes érzésekkel tölt el. Szín és hangulat az élet nemes tartozékai, de Atyám nem színért és hangulatért küldött el a számomra majd végzetessé alakuló éjszakába. S akármennyire is örülök minden tiszta örömtőknek, színért és hangulatért magam sem vállaltam volna a közöttetek töltött harmadszázadot. Az Atya a küldés időtlen pillanatában többre gondolt, s én sem ezzel a karácsonyi hangulatot teremteni akaró szándékkal indultam el Betlehem felé. Másról volt szó.

.....Elmondani a világnak az Isten embert szeretésének nagy napját. Hogy ne szomorítsa többé az ember szívét az Isten kertje, amelyből kitessékeltük magunk. Ne szomorítsa, hanem felhőtlenül nézhessen fel a kéken sugárzó égbe, boldogan kiáltva: én is odavaló vagyok, és Isten gyermeke a nevem. Arról volt szó, hogy magamra öltöm a megterhelt ember alakját, hogy bátran ölelje a megterhelt ember az Istent, és ettől az öleléstől édessé és könnyűvé nemesedjék minden terhe és igája. Arról volt szó, hogy fogadott gyermekévé váljatok Istennek, s hogy e rokonság kigyomlájljon az ember lelkéből minden kínzó nyugtalanságot. Hogy szabadabb legyen, megváltódva a boldogtalan kitesztottságból. Hogy ismét Isten kertjében járhasson, mint visszafogadott, mint házanépe. Arról volt szó, hogy e nagyszerű Isten-embert-ölelésből és ember-Istent-ölelésből megújuljon a föld színe. Hogy a szeretet e szép csodáját alkotó egyetlen Összeretet beléáradjon az emberbe, és kiégessen ott mindent, ami még csupán állati. Hogy ne legyenek többé az emberek között megvetettek, csak egymást segítők és testvérek. Ne legyen sem megvetett személy, sem jogtalan osztály, sem elnyomott nemzet. Ne legyenek többé tiprók és

tipróttak. Hogy valóság legyen egyszer az emberi lélet végigkísérő álom a nagy embercsaládról. Családról, amelyben mindenki testvér, és egymást segíti a sok millió, akik mind az Isten gyermekei. Ezt akartam. Ezért vállaltam s szereztem nektek ezt az évenként visszatérő éjszakát.

.....Azóta már sok karácsonyest telt el, s e céltól ma, kétezer karácsonyest után is, ha nem is távolabb, mint akkor, de mégis, jaj, nagyon messze jártok. Ez a megállapítás és ítéletmondás súlyos, de alapos. Súlyos, mert a botránnyok is súlyosak. Nem az, hogy a világ kétharmada még ma is megkereszteletlen, s hogy a megkeresztelt egyharmad maga is ezer részre szakadva keresztény. Nem az, hogy a térítés távolról sem tart lépést a szaporodással, s ennek folytán - ha így megyünk továbbra is előre az időben - egyre több lesz azoknak a száma, akik tudomást sem vehetnek a betlehemi éjszakáról. Hanem az, hogy a megkeresztelték között több az Istenben sem hívő, mint az emberiség akármely más vallásának soraiban. Közeli kontraszt a mohamedánok alkuát nem ismerő istenhite. Ezek mellé állítva a keresztény társadalom oly rozoga istenhitét, az istentagadás szinte keresztény kultúrterméknek látszik. S ezzel még nincs vége a botránnyoknak. Van egy másik. Hasonlóan nagy ehhez, s alighanem gyökere is az előbbi botránnyoknak. Nem Isten és ember, hanem ember és ember viszonyában..., a karácsonyév másik nagy célkitűzésében. Nem az, hogy az emberiség még mindig nem lett egy család. Nem az, hogy még mindig van háború. Nem az, hogy még mindig vannak leigázott népek, kizsákmányolt osztályok s méltatlan sorban tartott nők. Nem az tehát, hogy a történelem még nincs kész, és hogy még van feladatunk. Hanem az, hogy ezt a karácsonyév második célkitűzést közel félezer esztendő óta Egyházamon kívül, Egyházam ellenére fogalmazza történelmi erővel az ember. Hogy Egyházam képviselői XVI. Lajost értették meg és nem a Bastille lerombolót. Hogy Magyarországon a feudalizmus végsőkig menő fenntartásához az "erkölcsi" tőkét a sértetlenül megtartani akart egyházi nagybirtok szolgáltatta. Hogy Dél-Amerikában az egyháziak társadalmilag elmaradt gondolkodásmódja a karácsonyév szavával: krisztustalan testvérietlensége teszi lehetetlenné, hogy kibontakozzék, országot építsen és mentsen a katolikus tanítás a társadalomról. Hogy Istent megtagadva írt Marx 1848-ban a proletárok megváltásáról, és éveken belül világtörténelmi erejű munkásmozgalmat indított. Hogy a Rerum Novarum csak 1893-ban jelent meg, s mind a mai napig még az Egyház püspökeit sem hódította meg magának. Ez a végzetes vakság, ragaszkodás a századok formálta, puhította karosszékekhez, aminek vége csak a gyalázat lehet; személyi gyalázat ugyan, de általa Egyházam és az én gyalázatom is.

.....Hogy történhetett mindez? Csak úgy, hogy istállóbeli szegénységem elveszítette vonzóerejét enyéimre. Gazdagok lettek, s ezért megutálta őket és engem a világ. S félezer éve már, hogy rajtam és Egyházon kívül próbálgatják lelki, szellemi és politikai feltételeit megteremteni istállóban induló életpályám második nagy célkitűzésének. Tudom, hogy szeretnék vitába szállni és mondani, hogy ez az Egyházon kívül készülődő politikai megváltódás nem azonos betlehemi programmal. Valóban nem azonos, de nem is egészen más. A betlehemi program meghíusulásának köszönheti minden történelmi erejét ez a program. A legkatolikusabb országok, nemcsak Dél-Amerika, de Olasz-, Francia-, Spanyolország munkástömegei is Marx szavára figyelnek, s ugyancsak erre a névre s szavára hallgatnak a nemzeti függetlenségükért harcoló ázsiai és afrikai népek. Amit a betlehemi lelkiség hiányában a keresztény ember elmulasztott önként odaadni az alullevő osztályoknak-népeknek, azt most az igazságosság ugyanazon történelmi eszménye nevében ezek az osztályok és népek - vérrel és szenvedéssel - maguk veszik el maguknak. A folyamat ma már befejezéshez közelít, s rá kell írunk majd a történelem e szakaszára, hogy az Istent és az evangéliumot nem ismerők, vagy el nem ismerők mélyebben élték át az Isten emberre vonatkozó terveit, mint Isten saját gyülekezetének vezetői és tagjai.

.....Hogyan történhetett meg ez? Csak úgy, hogy a Jézus Krisztust emlegetők a betlehemi istálló nélkül kezdtek elképzelné engem. Elindultak azoknak a javaknak a megszerzése felé, amelyekre elmondtam a négy nagy jajt: gazdagság, jóllakás, élvezés, hatalom. S amikor Isten "hivatalos" képviselői megindulnak e tőlem megkérdőjelezett javak felé, már össze is szövetkeztek e javak birtoklóival azok ellen, akiket ezektől megfosztottak. A szegények, az én szegényeim, az én nevemet zászlóikon hordozókat s engem káromolva indulnak harcba a nagyobb kenyérért. Jól vigyázzatok tehát, akik betlehemi istállóhoz is eljöttök születésem éjszakáján, akik hajlandók vagytok meglátni szoba melegén, fa ragyogásán, ajándékok csillogásán túl az istálló nyomorát is. Jól vigyázzatok, mert amikor testvéreitek ügyét-baját nem nézve szaladtok az élet e négy jajos javai után, a nagy történelmi botrányt építitek tovább. Csak akkor nem teszitek ezt, ha az lesz számotokra legfontosabb, hogy szeressetek engem, de istállómmal s jászlammal együtt. Csak akkor nem, ha a testvérek szeretete fűti megre lelketeiket - a vér szerint valóktól kezdve népetek szegényein át a távoli, a tengeren túli megnyomorodott életű népekig. Csak ha én és testvéreitek, ha a mi ügyünk lesz a benneteket betöltő szenvedély, s ha ama jajos javakból csak annyi kell nektek, amennyi biztosan nem kelt irigységet testvéreitekben. Á csak akkor

mentesültök a közös nagy felelősség alól. Az én nevem és a szó: "gazdagság - tűz és víz, és egymással össze nem házasítható. Alig van, ami többször hangzik el a három esztendő tanítás során, mint ez, és semmi sincs, amit annyiszor és oly következetesen kivágtak, eltagadtak, meghamisítottak tanításomban, mint ez. Hát ti, akik belenéztek istállóba-bölcsőmbe ezen az éjszakán, legalább ti tudjátok nagyon pontosan, hogy a kereszténység szégyenletes újkori lemaradásának itt a legigazibb oka. Akik irányítottak, azok palotában éltek és palotát védtek; az éhezők, a nélkülözők nagyobb darab kenyérének ügye pedig palotájukon kívül ütött tábor, s e palota ellenében.

.....A harc a jelen fázisban már elveszett, s Egyházamra az egész világon szörnyű megaláztatás vár. A történelmi erőknél nem szegülök ellene, mert én teremtettem e történelmi erőket. A kívül maradtak belülről akarnak kerülni, s ha meg nem nyitják belülről, hát feltörik kívülről. Ez elvégeztetett. Akik ezt vagy ilyesfélét az új rend megteremtőinek megvallották, nagyobbára az istálló sorstól menekülés reményében mondták el. Ti csak magatoknak, az én nevemet ismerőknek és elismerőknek mondjátok! Meg önmagatoknak, nehogy a kifelé megvallás ismét a négy jajos javak birtokosai közé soroljon benneteket!

.....Kicsit fagyos az arcotok. Karácsony estén ennél örömtelibb szöveget vártok jászlam felől. Megértem, és ezért mondom: ne gondoljátok azért, hogy most már mindennek vége van. Igaz ugyan, hogy az új rend alapjait nélkülem és Egyházam nélkül, ellenem és esküdt ellenem rakják le. Csak ez az, ami elvégeztetett. De ez nem minden. Nem, mert lobogómat hordozzák..., minden kiáltozásaik ellenére is. A jogok és javak igazságosabb elosztásának tőlem tanult elvével rendezik be az új világot, amelynek hatalmasai közé csak engem tagadónak van módja bejutni. Az engem ismerőknek csak szerényebb hely juthat; azok között vagy azokhoz közel, akiket nem irigyelhet senki sem, ahogy a jászlamat sem irigyli senki sem. A nagykonstantini beépülés itt egykönnyen meg nem ismétlődhetik. Itt nehezebb lesz istálló árulójává lenni, mint amott.

.....Ez lenne a jászlamból áradó optimizmus és öröm forrása? Hogy kívül maradhatunk az élet irányító tényezőin? Koránt sem! Ez csupán kikapcsolása egy súlyos és végzetes megromlási lehetőségnek, de még nem a pozitív és építő munka. Optimizmus csak ott fakadhat, ahol erre is megvan a lehetőség. És megvan. Az új rend kemény terhet rak azok nyakába, akik felett e rend megvalósul: férfi és nő 10-12 órás távollétét az otthontól; a nyolcórás munkaidő alatt megerőltető munkát; fegyelmet az úttesten szabályos közlekedéstől a pornográfia minden megnyilvánulásának kikapcsolásán keresztül egészen az államilag előírt világnézet kizárólagosságának elfogadásáig. Dee

kemény fegyelmet a társadalom nyakába tevő rend azt is jól tudja, hogy karhatalom igazi sikert nem tud elérni. E siker a társadalom boldog és emberhez méltó szabad életén fordul. És ide csak az az ember juttathatja el a nagy történelmi vállalkozást, amelyik rendelkezik elegendő közösséget építeni akarással, öntudattal és felelősséggel. Csak ezeknek erejében vagyunk képesek az új rend terheit derűs, egészséges, harmonikus lélekkel hordozni. Az új rend alkotói tudják ezt. Én meg tudom, hogy terhet és igát viselni úgy, hogy az édes és könnyű legyen mert hiszen erről van szó. Á, ezt csak az én életutamon, a velem járásban lehet megtanulni. Tudom, hogy az új rendből annyiban fakad embert megnyugtató harmónia. Á túl munkaidő csökkentésen, béremelésen, kulturális lehetőségeken, amik mellett még nagyon boldogtalan is lehet lenni, amennyiben én adom az erőt hozzá.

.....Az én gyermekeim, akik istengyermeki öntudatot hordoznak magukban, lemaradnak ugyan a történelmi igazságszolgáltatás nevében jelentkező forradalmak előkészítésében és vezetésében. Lemaradnak, mert az utolsó órában is azon fáradoznak, hogy az osztályharc kegyetlen formáit elkerüljék, és egymás iránt megértésre bírják a szembenálló feleket, mielőtt a vihar elsöpri őket is a birtokon belül voltakkal együtt - a történelem mozgásának rendje szerint. De nem maradnak le enyéim ott, ahol az életnek kemény munkával, szakértelemmel és kötelességérzettel történő építéséről van szó. Előljárnak az emberkezelés művészetében, amelynek elmaradása, annyi szenvedés forrása, megléte pedig annyi nemes öröme. Férfi és nő 10-12 órás távolléte ellenére is megteremtik a családi otthont, amelynek szépsége hasonlatossá teszi az életet a tisztalelkűek számára a mennyek országához. Az anyagiak kevés volta ellenére is gyermekek sorával népesül be a házuk, és gonddal nevelik őket, a szebb világot otthonukban már meg is teremtve. Mert én erőt és örömet árasztok beléjük.

.....Tudom, hogy az új rend bizalmatlan irányunkban. Mint mindenki iránt, aki más alapokon áll, s irányunkban különösen is bizalmatlanok. Legjobb szándékaink s gyakorlatunk ellenére is újból és újból ellenségnek néznek bennünket. Reánk csap, megbénít, börtönbe hajt. Nem baj, akkor sem leszünk keserűvé s ellenséggé. Mégcsak negatívvá, közönyössé sem leszünk célkitűzéseinkkel szemben. Saját eszmetársait is bebörtönzik, s azok tudnak megbocsátani. Megbocsátják, mert látják, hogy mégiscsak épül az új rend. Nekünk, az áldozat hivatott és képesített viselőinek nem szabad magunkba hullva abbahagynunk a munka és szeretet befelé s kifelé egyaránt örömet árasztani képes útját.

.....Azt is tudom, hogy e bizalmatlanság milyen nehézzé teszi a küldetést: szólani rólam, hát még keretet teremteni, amelyben a nevelés sikeres legyen. És mégis

azt mondom: örüljétek! A történelmet építők optimizmusa ragyogjon szemetekben! Tudnotok kell: megtagadhatják nevemet, de nélkülem és ellenemre nem épülhet történelem. Nem, mert ami abból építés, nem lehet meg nélkülem. Most sem épül nélkülem. Hiába akarják enyéimet onnan kiebrudalni, ami túl van a forradalmi szétverésen és a forradalmi újra összerakáson, azt mégiscsak az enyéim erős szeretete fogja elvégezni: kemény munkában, viruló családban.

.....Legyen mindez akármily súlyos teher is lelketeken, énekeljétek bátor szívvel jászlam-bölcsöm körül a szentidő örömről zengő énekeit. Nem fáradt, hanyatló nemzedék vagytok. Nem önmagunk történelmi végvonaglásának és temetésének szemlélői vagyunk. A jövő az idők végezetéig hívja, várja, kívánja mindazt, ami Istenből való. Nem tud megállni nélküle, elsorvad nélküle. Minél inkább az Istenből valók vagyunk, annál inkább hív, vár és kíván bennünket ez az új világ. Figyeljétek tehát jól vigiliás misém énekére, és énekeljétek bátran:

.....Ma meglátjátok, hogy el fog jönni az Úr megszabadítani minket, és

.....reggelre meglátjátok Őt dicsőségben.

.....Eljövök, ebbe a világba is eljövök. Szabadítok is, mert csak én tudok embert szabaddá tenni és senki és semmi más. És meglátjátok, hogy a történelem új szakasza is az én dicsőségemre fog erőt alkotni. Az értő szív és látó szem, ki is tudja rajzolni a megújuló dicsőség első és szerény, de mégiscsak sugárzó körvonalait.

BARCZA BARNA

RENDAHAGYÓ ELMÉLKEDÉSEK (JÓ-SZÁNDÉKÚ TÉVEDÉSEINK)

Elfelejtettünk imádkozni

Ismerjük az imádság helyét napirendünkben, csak éppen nem tudunk imádkozni. A napokban egy évtizedek óta komoly lelkiéletet élő családanya, majd egy idős szerzetesnő ismerte be, hogy még soha nem tudott úgy imádkozni, hogy érezte volna annak boldogító voltát. Egyiküknek az a kijelentésem „világított be”, amikor arról beszéltem, hogy a külső csend után a belső csend megteremtéséhez bizonyos „időszilipre” van szükség, mely emberenként más és más, nálam - mondtam - kb. negyed óra. Ja igen, válaszolta, hát én legfeljebb negyed órát szántam az egész imádságra, tehát még a „kapujához” sem igen értem el.

Ki ismeri közülünk a belső imát? Kinek vált boldogító szenvedélyévé az imádság? A kötelező elszámolásokon és nélkülözhetetlen önkontrollon kívül kinőtte magát imádságos találkozássá a Személyes Szeretettel? Engedem, hogy beleszóljon életembe? Meleg otthonom nekem az a hely, ahol az Úrral együtt lehetek, s ahová küzdelmeim: vereségeim és győzelmeim utam hazatérnek, hogy örüljek vagy szomorkodjak, de mindenképpen Vele megoszom mindenem? - A hallott tanítást, a megismert igazságot itt kell Vele átbeszélve sajátommá, lelkiségem alkotó-elemévé tennem. Még a régiek bevált tapasztalatát sem vesszük át. Hogyan is tanítottak az elmélkedésre?

Video – sitio – volo – volo Tecum. Ezek voltak az elmélkedés fázisainak emlékeztető szavai. De mintha mias másodikat totálisan kihagytuk volna. Érteni, látni akartunk. Azt mondtuk: majd az értelem zsarnokoskodik életünk felett, kényszeríti a felismert jó megtételére. Ennek sikere érdekében bele is kapaszkodtunk Jézusba. Csak a „sitio”-t hagytuk figyelmen kívül. Ó, nem a tankönyvünkből maradt ki, ott benne van, csak az életünkből. Nem bontottuk ki vágyaink szárnyait, nem tartottuk fontosnak, hogy az imádság csendjében, annak bizalmas kettésében kitüzesedjék a szívünk. Játszottuk a szerelmest, csak éppen nem gyulladtunk. szerelemre. Pedig tudjuk, hogy cselekedeteink rugója itt van a mélyben: nem azt teszem, amit értek, hanem azt, ahová a szívem húz. A szívünket is be kell irányozni Jézus felé.

Teljesítmény-centrikusság

Tevékenységben, szervezésben, csoportlétszámban véltük lemérhetőnek teljesítményünket.

Nem a szív bőségből szólt a száj, hanem elsődleges feladatnak láttuk meg az „elmenvén tanítsatok” parancsát. Megint nem a vagy-vagy, hanem az is-is a helyes kötőszó.

Természetes, hogy mennünk kell tanítani, de a szív bősége, annak igazi feltöltése nélkül

„szavaink ijesztően fognak kongani saját ürességünk akusztikájában”. Azt gondoltuk, hogy bizonyos magatartások /adás, tanítás, csoportmunka./ eredményezik a lélek telítettségét, és nem fordítva. Pedig ismertük Szent Pál szavát, hogy „összam el bár egész vagyonomat a szegényeknek,... ha szeretet nincs bennem, mit sem használ nekem” (1 Kor 13,3.)

A közvetlen Isten-kapcsolat elkorcsosulása

Tételünk ké fogalmazzuk, hogy Istent csak embereken keresztül lehet szeretni. Jézus életében és imaéletében a közvetlen Isten-szeretet élménye olyan nyilvánvaló és természetes volt, annyira ebből az élményből forrásozott minden tette, hogy ezt megérezve kérték az apostolok: taníts meg minket imádkozni. Ők tudták, hogy Jézus életének titka az imádság. Személyi varázsának, vonzásának is ez volt a titka. A szentek életében ugyanezt tapasztaljuk. Mi viszont csupán a főparancs második felének teljesítésével véltük az első részt is megvalósítani. Úgy bántunk a főparanccsal, mint az összetelhető távcsoval: egyik felét betoltuk a másikba. Igaz, hogy Jézus az ember-szeretet cselekedeteit úgy tekinti, mint Isten iránti szeretetünk megnyilvánulását, de ezzel nem akarja törölni életünkből a közvetlen Isten szeretetet. Ez az a természetes légkör, melynek magától értetődése annyira nyilvánvaló - éppen Jézus példájából is - hogy nem is kellett róla külön sokat beszélnie.

A magunkévá-tétel elmaradása

A hitet nem lehet úgy továbbadni, mint a stafétabotot, csak úgy, mint a lángot. Azt mindig mondtuk, hogy Isten nem tud nélkülünk Országot építeni, mégsem törekedtünk arra, hogy előbb minket vegyen birtokba. Legalábbis kevés lehetőséget adtunk neki erre. Lassankint már nagyban „exportáltunk tétéleket” úgy, hogy mindig csak „csomagolt áru” ment át a kezeink között. Tettük ezt olyan alapos szorgalommal, olyan komolykodó

igyekezettel, csak éppen arra nem törekedtünk, amit a költő így mond: „hogy visszamosolyogjak az Istenre” /Mécs/. Más portékáját exportáltuk, más összeállításában és más csomagolásában. Így nem csoda, ha „elidegenedtünk” az árutól. Csak foglalkozásszerűen úztuk a továbbadást, olykor egészen fásult és üres lélekkel. Nem az a baj, hogy más portékáját adtuk, hiszen nem mindenki „termelő típus”, nem mindenki „felfedező” és „bányászó”, kell lenniük közvetítőknak is, és a szellem birodalmában a lopás nem számít bűnnek, illetve csak akkor nem bűn, ha a továbbadás előtt azt becsületesen a „magunkévá tettük”. De tettük ezt? Lánggra lobbantotta bensőnket? - Az már súrolja az erkölcstelenség határát, amikor idegen

tollakkal ékeskedünk, vagy másnak jelmezében végzünk magunk-mutogatást. A hominizáció, az emberráadás folyamatához tartozik a „bensőségesülés” is. Nemcsak kívülről, belülről is kell építenem önmagam. Személyiségem nemcsak kifelé nyitott: az emberek felé, hanem befelé is: a Személyes Szeretet felé. A kívülről jövő személyiségformálást még csak „űztük” valahogy, - bár legtöbbször szeretetlen egymástmarásba torkollott - de próbáltuk-e „begyújtani a belső kazánt”, az énünket igazán formáló isteni „Atomreaktor”?

Prohászka püspök írta: „Aki lelkéből akar élni, annak koncentrált, s elmélyedő embernek kell lennie. Ezt az elmélyedést s kapcsolatba-lépést a bennünk pihenő, s felébresztett szellemi világgal, nevezem áhítatnak. Áhítat nekem az, amikor önmagamban s önmagamnál, s nem magamon kívül vagyok; mikor szellemi benyomásokat s megérezéseket veszek úgy a csillagos égtől, a zúgó erdőtől, mint lelkem nyiladozásaitól s megérezéseitől; mikor érzékeny vagyok az Isten érintéseire, melyeket oltárai előtt térdelve veszek, mikor tisztulok és buzdulok és nemesbülök tőlük. Ilyenkor tárul föl bennem az, amit magamon kívül hiába keresek, a tulajdonképpeni, a naivul s ugyanakkor ideálisan emberi!” /Kultúra és terror/ Uram, ne engedd, hogy ügyedet stafétabottá alacsonyítsam!

Elhittük, hogy nem mindenki alkalmas az érzelmi kitágulásra

Nem mindenkit csókol homlokon a múzsa - mondtuk ki gyorsan a mentesítő kifogást. Ez alatt azt kell értenünk, hogy nem mindenki alkalmas az érzelmi kitágulásra? Nem lehet mindenki meleg, harmonikus, érzelm- és képzelet-dús egyéniség? Úgy látom, hogy akik igazán vették a Lelket, azokat homlokon csókolja a „múzsa”. Az apostolokat az első pünkösdkor részegeknek nézték, olyan „megittasultak” voltak (Ap. Csel 2,13-15). Nincs komoly baj a mi érzelmvilágunkkal? Ismerjük szerepét, jelentőségét életünkben? Nem tartjuk nemesen férfias értelmünkkel szemben szégyellni valóan nőiesnek? Nem érezzük túl közelinek az ösztönvilághoz, nem tartjuk az emberiség állati előtörténetéhez közelálló primitív rétegződésnek? Hallgassuk meg először az orvosprofesszort: „Egy ember értékét elsősorban érzelmi gazdagsága szabja meg. Petőfi írja: az ember annyit ér, amennyit a szíve. Minden emberi cselekvés alapja az emotio, az érzelem. Tartósan jól cselekedni, dolgozni, célok megvalósításáért áldozatokat is hozni csak megfelelő érzelmi talajon lehet. Az érzelem mintha korszerűtlenné vált volna. Az érzelmek értékcsökkenésének, devalválódásának korában élünk. Amerikai pszichológusok kiterjedt vizsgálatokban kimutatták, hogy az emberi boldogtalanság oka az érzelmi világban

keresendő...

Küzdenünk kell az érzelmek devalválódása ellen, mert csak a megfelelő érzelmi bázisra ráépült értelem képes az élet viharait állni, nehézségek közepette is fejvesztettség nélkül küzdeni. Az érzelmek, az emotiók somatikus szempontból is döntő jelentőségűek. Ismeretes, hogy tartós lehangoltság, ételétlenség, emstionális feszültség, különböző, ún. corticovisceralis, vagy más néven psychosomatikus kórképhez vezethet. Általánosan ismert, hogy aggregények és vénlányok életkora jóval rövidebb, mint a házasembereké. Ennek szociális okokon kívül az is oka, hogy a magánosok emotionalis élete az öregkorban szegényesebb, szintelenebb, mint a házasoké.” /dr. Horányi Béla: A mentálhygiéne jelentőségéről. Orvosi Hetilap. 67. VI. 11./

Az orvos után hallgassuk meg a lelki embert! „Shakespeare darabjában mindenki dicséri Coriolanust. Elmondják összes erényeit. Ekkor valaki közbeszól: Csupán egy csepp olaj hiányzik belőle. - Nagyszerű jellemzés. És tényleg, lehet valaki nagy szellem, telve tudással, lehet akarat-akrobata szédületes teljesítménnyel, mégis egész lénye csikorog, zörög, kifelé ellenszenves, befelé sivár, ha hiányzik az a csöpp olaj, a szív. Mert ha érzelmek nélkül nem ember az ember, akkor nagy érzelmek nélkül nincs nagy ember. A cselekvés számára is vajmi keveset jelentenek a tisztán értelmi motívumok. Az igazán mozgó rugók az érzelmekben forrósodnak hajtóerővé. Mélységeinkből ösztönös vágyak ködlenek föl, a vágyak érzelmeket ébresztenek, az érzelmek színes képeket teremtenek. Ki tudná tagadni, hogy a tényleges látást mindig megelőzi egy rejtett akarás, hogy lássunk, és hogy mit lássunk. Képeket vetítünk magunk elé, s aztán rohanunk utánuk. Az érzékelés már találkozás azzal, amit meg akarunk találni. Tehát minden kezdet már folytatás, és minden befejezés új kezdés. Éppen ezért döntő fontossága van annak, hogy az érzelmi szférát is a szellem világába vonjuk, s kultúrát teremtsünk benne.” /Halász Piusz: Alter Christus - A szív kultúrája/ Ajánlja, hogy teremtsünk magunkban derűs kedélyt, mert a kedélytelen ember nem való a Lélek közvetítésére. Ki kell fejlesztenünk esztétikai érzékünket. Minden vonatkozásban keresnünk és szeretnünk kell a szépet. Komoly-zene, költészet, mindmegannyi érzelmnevelő, de termékenyítő erő is.

Shakespeare „A velencei kalmár”-ban mondatja Lorenzovall:

„Az ember, aki legbelül zenétlen
S nem hat rá édes hangok egyezése,
Az kész az árulásra, taktikára,
S szelleme tompa, mint az éjszaka,
S érzelme komor, mint az Erebus.
Meg ne bízz benne. Hallgass a zenére.”

Ugyancsak Halász Plusz mondja: „Fájdalmas jelenség, amikor valakinek egyre jobban beszűkül a szellemi élete, vagy fokozatosan elsorvad az akarata. De ugyanígy nagy csapás, amikor az érzelmi életre egyre jobban ráborul a szürkesség. A szívben nincsenek már nagy amplitúdójú rezgések. Ha egy pap érkezik ebbe a nirvánába, akkor kár felmennie a szószékre, szavai csak mint törött cserepek hullanak hallgatói fejére. Nincs többé mondanivalója az élet számára. Már csupán leckét mond fel, olyasmit, amire senki sem kíváncsi. Az bizonyos, legnagyobb papi problémánk a szívünk. Sokszor, hogy megőrizzük függetlenségét, halálra ítéljük. Nem, ne öljük meg, hanem neveljük!” /i.m./

Egy szintetikus karakterben minden egy irányba rendeződik. Az egész embernek lendülete van az eszmény felé. Ennek azonban megvan a maga kikerülhetetlen kialakulási törvénye. Ahhoz, hogy a bennünk lévő rendezetlenségek - mondjuk inkább: lehetőségek – mint megannyi apró kis dipól az összevisszaságból egy irányba rendeződjenek, ahhoz fel kell lépnie egy erős, egyirányú mágneses térnek, amely ezt a rendezést bensőnkben elvégzi.

A halhatatlan Platon egyik helyen így ír erről „mikor a lélek az örök ideákat megpillantja, akkor egyszerre csodálatos dolog történik vele: kinőnek a szárnyai. Annyit jelent ez, hogy az eszmények szemlélete gyönyörködést vált ki benne, a gyönyörködés elragadtatásba csap és nyomában nem csupán értelmi és akarati, hanem az egész embert lefoglaló és magával sodró vitális életfolyamatot indít meg. A biosz ösztönös áramlása a szellem magaslatán az Erosz elragadtatásába ömlik át. Az Erosz az élet és jellem plasztikus alakításának vágya a megpillantott események szerint.” /Halász Piusz: Szerzetesi lelkület. Papi Lelkiségi. No. 13./

Nem ez hiányzik életünkben, beszédeinkből? Prohászka azt mondja: A gondolatokból akkor válnak események, amikor az érzelmek hevétől kitüzesednek. Addig szürke gondolatok voltak, azon túl, mint csillagok ragyognak. Ez az érzelmi hév ad nekik színt és súlyt. Nem a logikai tartalmuk, hanem az értékük nőtt meg.” Az ember nem anyagtalán szellem. El tudom gondolni, hogy anyagtalán szellemek tisztán értelmi és akarati aktusokkal érintkeznek egymással. Az ember azonban testben élő szellem. A szellemnek először birtokba kell vennie a testet, hogy közölhesse magát a másik testben élő szellemmel. Ez a „birtokbavétel” történik többek között az érzelmek segítségével is, melyek a tudat alatti világban hozzák létre a szellem és a test kapcsolatát. Minél tökéletesebb ez a birtokbavétel, annál hatásosabb a kifelé sugárzás. Hasonlaltatva: a hangforrásnak először rezgésbe kell hoznia a rezonancia-szekrényt, csak azután fogja az a hangot felerősítve és színezve tovább sugározni.

(1973) folytatjuk

LORI BORGMAN

A JÓZAN ÉSZ HALÁLÁRA

„Lori Borgman amerikai újságíró előadta a gondolattal, mi lenne akkor, ha a józan ész egy jó barátunk volna. Vajon észre vennék a halálát? És mit mondanánk a temetésén? „

Nyugodjék békében!

Ma egy szeretett barátunk elvesztését siratjuk: Józan Ész, aki sok éven át volt közöttünk.

Senki sem tudja biztosan, hány éves volt, mivel születési adatai már régen elvesztek a bürokrácia útvesztőiben.

Emlékezni fogunk rá, mert olyan értékes leckét adott nekünk, mint „dolgozni kell, hogy tető legyen a fejünk felett”, és „mindennap kell olvasni egy keveset”; hogy tudjuk, miért lel aranyat, aki korán kel, és hogy felismerjük olyan mondatok érvényességét, mint „az élet nem mindig igazságos” és „lehet, hogy én vagyok a hibás”.

Józan Ész egyszerű és hatásos parancsok („addig nyújtózkodj, ameddig a takaród ér”) és megbízható szülői stratégiák („nem a gyerek, hanem a felnőtt dirigál”) szerint élt.

Égészsége akkor kezdett gyorsan romlani, amikor fura szabályokat kezdtek alkalmazni: jelentéseket egy hatéves kislányról, akit szexuális zaklatással vádoltak, mert megpusztilta egy osztálytársát; kamaszokról, akiknek iskolát kellett változtatniuk, mert feljelentették drogot áruló társukat, és a fegyelmetlen diákját megdorgáló tanítónő elbocsátása csak rontott az állapotán.

Józan Ész akkor kezdett háttérbe szorulni, amikor szülők csak azért támadtak a tanárookra, mert azok végezték el azt a munkát, amelyben a szülők csődöt mondtak: fegyelmetlen gyermekeik fegyelmezését.

Még tovább hanyatlott, amikor az iskoláknak szülői engedélyt kellett beszerezniük ahhoz, hogy beadjanak egy aszpirint, bekenjenek egy gyereket naptejrel, de tilos volt tájékoztatniuk a szülőket, ha egy diák drogozott, egy diáklány teherbe esett, (pláne, ha abortuszt akart csináltatni).

Józan Észnek elment a kedve az élettől, amikor a Tízparancsolat nevetség tárgyává vált, némely „egyház” üzletté aljasult, és amikor a bűnözők kezdtek külön elbánásban részesülni, mint áldozataik.

Józan Ész számára kemény csapás volt arról értesülni, hogy az ember már nem védheti meg magát egy tolvajtól a saját házában, ellenben a tolvaj beperelheti őt, ha kezét emel rá, és ha egy rendőr megöl egy bűnözőt (még akkor is, ha ez utóbbinál fegyver volt,) azonnal eljárás indul ellene aránytalan védekezés miatt.

Józan Ész halálát megelőzte szüleié: az Igazságé és a Bizalomé, feleségéé: a Bölcsességé, lányaiké: a Felelősségé és a Törvényességé, és a fiuké: az Észszerűségé.

De élnek szörnyű mostohatestvérei: Hívják az ügyvédemet!, Nem én voltam!, Ne szólj bele!, és a Társadalom áldozata vagyok!

Nem vagyunk sokan a temetésén, mivel nagyon kevesen fogták fel, hogy elment.

Ha még emlékszel rá, küldd tovább ezt a levelet!

Ellenkező esetben csatlakozz a többséghez, és ne tégy semmit!

MERZA JÓZSEF

A KISKÖZÖSSÉG: KERESÉS, VÁLASZ ÉS REMÉNY...

1951 őszén egy rendetlenül összedobált könyvkupacra bukkantam a debreceni egyetem alagsorában. Megszüntetett szerzetes-könyvtárból hozták-e oda teherautóval a köteteket, vagy elkobzott magánkönyvtár anyaga volt, nem tudom. Abban az időben sok mindent nem tudott az ember: a könyveknek abban az időben is megvolt a maguk sorsa. Nekem a sors Godin abbé híres könyvét szánta. „La France: pays de mission?” vagyis „Missziós terület Franciaország?” – kérdezte a könyv címe. Lopva kiemeltém a könyvet a többiek közül és olvasni kezdtem. Új világ nyílt meg általa, feltárult előttem az Egyház legkedvesebb lányának vallási nyomora. Mauriactól, Bernanostól és Martin du Gardtól ugyan már tudtam, hogy a kereszténynek mondott ember körül pokol vagy sivatag is lehet a világ, mégis más volt ez az üzenet, néhol egy riportkönyv elevenségével, a huszadik század közepéről. Tényszerű, hatásos, felrázó. Ugyanakkor szenzációs dolognak tűnt, hogy ebben a világban

élhetnek lelkes fiatalok, akik az evangéliumi üzenet hatására találkoznak, barátok lesznek, és munkához látnak. Lehet, hogy fagyos körülöttük a világ, irgalmatlanok az emberek, s az egész történetre – tudva vagy nem tudva – ráfeszül két világháború égboltja, de a hitet magukban hordozó fiatalok, Marie és Pierre, Helene és Jacques, fáradhatatlanul dolgoznak az embereket egybefogó szeretet művein. Igen, igen, ez a mi világunk – mondtam elsőéves egyetemista fejémmel, magam mögött tudva két miskolci kisközösségi évet. Igen – mondtam lelkesen –, ismerve gimnazista koromból Sanyit, Lacit, Gusztit, Dezsőt és Csubit, Csipkerózsikát, Évát, Marit és Zsuzsát – csupa szívemnek kedves iskolatársamat, vagy templomi padtársamat – a megszüntetett hitoktatás és az első, próbálkozó lépéseit megtevő kiscsoportok életéből. Ott éltem a debreceni közösségek utolsó virágzó évében. Egészen természetes volt, hogy a hitben megállni, tanúságot tenni, az ateista nyomást bírni, egzisztenciánkat kockára tenni, eközben fiatalnak lenni, dolgozni és nevetni akarni csak emberméretű baráti társaságban lehet. Már sötét volt az ég, hamarosan papbarátaink sem voltak, megverték legfőbb pástorainkat is.

Ha akkor megkérdezik: minek látom Magyarországot, azt válaszoltam volna: hadszíntérnek. Csatamezőnek, amelyen az egyház ellenségei győztek, amelyen az utolsó feltételeket diktálták azoknak a legyőzötteknek, akik inkább akartak élni, mint tanúságot tenni.

Fokozatosan változott csak a kép, amíg megvilágosodott: az egyoldalú küzdelem után, de bizony azelőtt is, a Hegyi Beszédet alig vagy egyáltalán nem ismerő, vagy ha ismerő, akkor azt nem vállaló emberek misszióra váró földje lett és volt ez az ország. Elveszték az illúziók, a formális nevelés és a melegházi vallásosság életképtelen külsőségei. Elveszett volna a hit is, ha nincs akármilyen kis megtartó közösség, egy barát, aki biztat, hogy megálljak. Ha nem olvassuk ronggyá Suhard bíboros szamizdatban terjesztett füzetét az egyházzal az úgynevezett modern kor küszöbén. Azt az írást, amelyet a felsőbb körök nem kedveltek, de amely megerősített minket azáltal, hogy beszélni tudott az időnkint emberien és esendően viselkedő egyházzal. A nagy közösségről, amely szeplőket és ráncokat is hord, de képes megújulni bűnbánatot tartani tudó tagjaiban. Addig azt hittem, hogy az egyház, amelybe beleszülettem egyetlen és tökéletesen szép. Miért is tudtam volna másként, amikor hiányzott belső önismeretünk, saját egyházkritikánk. Laikus voltam és túl fiatal ahhoz, hogy lássam a válságjeleket és a történelem még csak elkezdte nyitogatni a szememet. Nem tudtam, hogy a diadalmasnak hitt egyházam máshol is súlyos helyzetbe jutott és egy évtized múlva halaszthatatlanná válik, hogy világkonferencián, a II. Vatikáni Zsinaton gondolja át az önmaga és a világ által

felvetett kérdéseket. Azt tudtam, hogy hazámban életveszélybe kerültek a vallási közösségek, azt is tudtam, hogy a már korábban megkezdett kiscsoportos munkától remélhetjük a nehéz idők túlélését, de azt nem tudtam, hogy amit akkor és ott csinálunk, az egyház – kicsiben. Végül azt sem tudtam, hogy 25 év múlva egy pápai apostoli buzdítás 58-adik paragrafusa fogja immár a világegyház reményének gondolni azt a kisközösségi formát, amit ösztönösen, s valljuk be, kényszerűségből választottunk, mert ha hívők és becsületesek akartunk lenni, másként nem tehattünk.

A század közepének Magyarországon szénézve azokat a bátor papokat látom, akiknek volt hitük és mondanivalójuk ahhoz, hogy a legalitás és illegalitás formáit választva vagy váltogatva, maguk köré gyűjtsenek egy, két, esetleg több tucatnyi fiatal lányt és fiút, merészebb családokat, idősebbeket. Volt kongreganisták, cserkészek, Kalotosok, egyházi iskolába járt diákok keveredtek olyanokkal, akik már nem lehettek vallásos szervezetek tagjai, még hittant sem tanultak rendszeresen. Megformálódtak a baráti körök, a huszadik század házankinti gyülekezetei, a lakásokban vagy kiránduló csapatokban találkozó, a városban és az erdőben egyaránt Istenről beszélni akarók csoportjai. Vezetőik vállalták a letartóztatást, bebörtönzést, a tagok kockáztatták evilági boldogulásukat.

Mindnyájan átérték azt a szorongást, amit az egyidejű állami és egyházi tiltás okoz. Tudták, mert tapasztalták, hogy egyházuk egyes papjai is beálltak a feljelentők sorába. Helyzetük reménytelennek is látszhatott, ezért akkor is, most is megkérdezhetjük: mire építettek és milyen példákat követtek a magyar kisközösségi mozgalom úttörői? Kétségtelen, hogy 1900-tól kezdve volt Regnum. Ez a hagyományos közösség kialakított olyan formákat, olyan sejtrendszert, amit föld alá lehetett vinni. Tudatosan képezte vezetőit, akik között megjelentek a laikusok is. Mód volt hát egy csoportrendszer megalakítására, amely hatékony és egységbe fogott munkát tudott végezni. Jól ismert eszmény volt a világi apostol alakja is, legfeljebb most körültekintőbben kellett dolgoznia. Van der Meersch „emberhalászai” sokak eszményévé váltak, hiszen nagyszerű dolog volt tudni, hogy vannak melegszívű emberek, akik elmennek örömhírt hirdetni az egyház által elvesztett munkásság közé. Mondjuk ki, hogy a belga Joseph Cardijn által alapított Jeunesse Ouvriere Chrétienne sokunk számára volt megerősítés, amikor ideológiai szemináriumokon kellett szembesülnünk az egyház munkásellenességét vagy legalább közömbösségét hangoztató vádakkal. Cardijn gyári munkásokból alkotott kiscsoportjai hitet adtak ahhoz, hogy mi is megpróbáljuk megteremteni a magunk közösségeit, s ha az intézményes egyházszervezet részéről feljelentésre kell számítanunk, akkor az

egyházközségi szervezeten kívül. Éppen a marxizmus kihívására és éppen a munkásapostolok életét látva bővült a kiscsoportok horizontja. Túlléptünk a hittantanulás keretein, gondolatainkban és vitáinkban megjelentek a társadalmi elemek, az osztályharc, a szociális igazságosság kérdései. Amint a belga példa sugallta, a megfigyelés - ítéletalkotás - cselekvési terv hármasságában meg kellett fontolnunk: összhangban vannak-e a társadalmi jelenségek az evangéliummal.

Ha valaki intellektuális beállítottságú volt, odafordulhatott a francia vallási megújulás példáihoz. Az egyházi vezetés ugyan megtette a magáét IX. Pius 1864-es Syllabusától kezdődően azért, hogy elfojtsa a vallási gondolkodást, de a minden igazságra elvezető Léleknek senki sem vethet gátat. A Commissio de re biblica 1909-es dokumentuma összes fenntartása mellett is a katolikusok kezébe adta a Szentírást, és ez döntően meghatározta gondolkodásunk alakulását. Az Édouard Le Roy és a lazarista Portal által 1912-ben megalapított Tala csoport heti találkozóinak anyagában már ott találjuk az evangéliumi elmélkedéseket. Az irodalomárból és természettudományi szakosokból álló egyetemista csoport intenzív szellemi életébe már belefért az ökumenizmus gondolata is, talán túl korán, hiszen Portalnak az anglikán Lord Halifax-szal közös, jól induló munkája zátonyra futott XIII. Leó tiltásán. Mindazonáltal a Tala tipikus kiscsoport volt liturgiával, tanulással, lelkigyakorlattal. Ki tudná felsorolni a katolikus egyházban is kivirágzó bibliakörök seregét, amelyek a közös olvasás és elmélkedés mellett baráti kört is jelentettek. Az Actio Catholica keretében működő hitbuzgalmi körök egy-egy papi egyéniség hatására alakították ki sajátos arcukat. Módszert, ötletet kölcsönöztünk más keresztény egyházak gyakorlatából is, hiszen a Szentírás közösségi olvasásában ők sok tekintetben előttünk jártak. A század közepén megjelennek a munkáspapok a gyárakban és a rakpartokon – Gilbert Cesbron oly szép irodalmi emléket állított nekik – és közösségeket teremtve felvetik a világban, a termelésben dolgozó keresztény összes problémáját. Valódi gondokat, nem a plébánia épületéből, hanem olykor a szakszervezeti irodából. A második világháború után megalakul Roger Schütz szerzetesi közössége, amely sajátos találkozási és elmélkedési gyakorlatot alakít ki a világ fiatalsága számára. Ami Taizében van, az nem kisközösség a szó általam használt értelmében, de szellemi hatása nagyon sok kisközösséget hozott létre a világon. Caffarel abbé családosa számára teremt több országra kiterjedő közösségeket, még az özvegyekre is gondol. Indul a focolare mozgalom, 1967-ben Pittsburghban megszületik az új, karizmatikus szellemiség. Megelevenedik a bázis, a közösségben egymásra talált emberek körtáncot járnak és Soeur Sourire dalait éneklük. Pere Duval kiül az utcára, vagy be a bisztróba

és új, kemény dallamokat gitároz gazdagokról, szegényekről, képmutatókról, vagy a mennyei lakomáról. Ha Lohfink könyvét olvasom a keresztény közösségről, akkor az ajánlásban szereplő keresztnevek sora egy alkotó kiscsoport tagjait sejteti.

Az elmondottak közül sok minden lehetne jámbor keresztény mozgalom, felülről vagy középről kiesztelt új egyházi módszer a hívők megtartására és összetartására, de az, amit ma Latin-Amerika felmutat nekünk, egészen más, mint egy papi praktika. A solentinamei közösség, ahol egyszerű parasztok vitatják meg az evangélium mai üzenetét, vagy a hatvanezernél is több braziliai bázisközösség, amelyeknek papnélküli igeliturgiáin esetleg egy írástudatlan öregember elnököl, felvázolják azt a mélyreható társadalmi kapcsolódást, amelyben a vallás több mint az uralkodó társadalmi rend felépítményének alrendszere. Olyan teljes valóság áll előttünk, amely áthatja a szegények egész életét: gondolkodásukat, munkájukat, kölcsönös kapcsolataikat, a munkáltatóhoz fűződő viszonyukat, infrastruktúrájukat, írástudottságukat, urbanizálódásra képességüket. A munkáspapi mozgalom átment Latin-Amerikába, elkísérte néhány európai teoretikusa is. Összefonódott a szociális kérdésekkel csakúgy, mint az etnikai, nemzetiségi problémákkal. Teológiát és gyakorlatot teremtett és az ezredfordulóra biztosan meghatározó lesz a világegyházban. Ezek a szerveződések zömmel a bázison keletkeznek, gyakorta a közép- és felső rétegek akarata ellenére.

Csalódott lehet az, aki neveket, évszámokat, kisközösségi szabályzatokat várt tőlem. Kétségtelen, hogy jegyzékeket is lehet készíteni és végeláthatatlanul sorolni a különféle lelkeségi irányzatokat. Ha azonban valahol meg akarjuk ragadni azt a jelenséget, amelyet a kisközösségek kialakulásának nevezünk, akkor nem szabad megmaradnunk a felületen, hanem lehetőleg a mélyre kell hatolnunk. Azokhoz a meghatározó okokhoz, amelyek miatt kialakultak a kisközösségi struktúrák, függetlenül attól, hogy az illető helyi és időbeli adottságok milyenné színezték őket.

Abban a folyamatban, amelyet keresésnek nevezek, azonosságok mutathatók fel. A felületi jelenségek egyike az, hogy kevés és egyre kevesebb a pap, tehát megoldást kell találni a hívek vallási ellátására. Nosza, vonjuk be a laikusokat a munkába, szenteljünk diakónusokat, hozzunk létre kisebb közösségeket. A kérdés lényege azonban az, hogy miért nincsenek papok annak ellenére, hogy sok más, igen hasznos foglalkozást túlszámnyalva, a papság ma is főtisztelendőnek, excellenciásnak és eminenciásnak nevezett társadalmi kategória. Miért nem akarnak a férfiak tömegesen ilyen kiváló jelzőkkel illetett pályát választani? Milyen betegség bújkál és riasztja el a tennivágyó erős, szép élethivatást választani akaró

fiatalokat a papságtól? Nincs hivatás akkor, amikor az Atya állandóan vonz és a Lélek mindig fűj? Vagy mindezek megvannak, csak a hívást hallók és a hívást követni akarók számára az egyház nem a szabadság országa, hanem hivatalnoki intézmény, kibontakozást nem ígérő szolgáltató üzem, vagy parancsuralmi struktúra? Egyáltalán, mi az Egyház? Statikus vagy változó? Mi csináljuk, mi alakítjuk, vagy ránk rakják, belekényszerítenek? Kevesek, oligohierarchiák ügye-e az Egyház, vagy az Ország minden tagjáé? Több-e az Egyház a liturgiánál és a szentségek kiszolgáltatásánál? Tud-e hatni a társadalomra, tényleg kovász-e, mint állítja?

Egy pillanatra megállok a kérdések sorolásában, hiszen azt lehet gondolni, hogy egy teljesen hitetlen ember záporozza problémáit a hallgatóira. Nem így van. Vegyük kezünkbe a legelső zsinati okmányt és máris rádöbbenünk, hogy ezek a kérdések – és sok más kérdés is – a világegyház problémái voltak, és a 2500 püspök tudta, hogy a mai világban nincs mód a kereszténységnek szegezett összes többi feladat megoldására, amíg teremtő otthont nem hozunk létre az egész, meg nem különböztetett laosz-nak, népnek. Ezért áll elől a Lumen gentium és ezért állt elől a mi életünkben is a lehetőségeinknek megfelelő egyházforma megteremtése. Ebben a tényben másodlagos szerepe van annak, hogy hazánkban azért kellett létrejönni a kisközösségeknek, mert ehhez az évtizedeken át ideiglenesen itt állomásozó idegen haderő és a velük kollaboráló állami és egyházi kormányzat teljesen Jézus korabeli légkört teremtett; hogy Braziliában a proletárdiktatúra helyett a tőke nyomorítja nincstelenné az embereket, s az uralkodó rétegek megint csak távol vannak tőlük; hogy a jóléti társadalomban a fogyasztás és az elidegenedés tudja ismét kettészakítani a társadalmat. Mondom, másodlagos kérdés, hogy az ilyen vagy olyan diktatúra, avagy éppen a látszólagos szabadságba burkolt még ravaszabb önzés miatt marad az ember egyedül. A tény adott és azt a közösséget keresem, ahol arcom van, ahol megszólítanak, ahol egyedül és barátaimmal együtt is így szólíthatom meg Azt, aki nagyobb minden tisztelendőségénél: Apuci! Mert sokan akarnak kérdezni, de a szószerkekre nem lehet felkiabálni; mert sokan akarnak eligazodni, de a rácson keresztül nehéz a beszélgetés. Érveket akartunk és akarunk hallani, de tekintélyi döntéseket közöltek velünk. Ismerni akarjuk egyházunk őszinte történetét, a szentek igazi arcát. Meg akarjuk beszélni, mi kapcsolatuk van nekik a saját életünkhöz. A szakmájában felnőtt laikus nem akar egyházi óvodás maradni, ha már az életét valóban a hitére építi. A felnőtt ember felnőtt kérdésekre akar választ. Ilyenekre: Hogyan van az, hogy a nem politizáló egyház ki tudja szolgálni a mindenkori uralkodó osztály politikai érdekeit? Hogyan lehet

megindokolni az igazságos háborút? Miért nem jutottunk előbbre a keresztények kölcsönös megértésében? A felnőtt ember azzal a szomjúsággal és azzal a közvetlenséggel várja a választ, amellyel a számariai asszony fogadta Jákob kútjánál a mély, emberközeli szavakat.

„Que faut-il croire?” – kérdezte egy vékony kis füzet címlapja. A füzetet 1968-ban vettem Párizsban. Pár évvel a zsinat befejezése után ez volt a kérdés, amit még egy kicsit árnyalok és nem igaztalanul: egyáltalán, miben kell még hinni? A zsinat, amelynek egyháztörténelmi jelentőségét igazában csak a konzervatív tábor mérte fel, feladatot bízott ránk. Az elmúlt 25 év során az egész egyházban meg kellett volna beszélnünk saját ügyeinket oly módon, hogy a legutolsó laikus szava is elhangozzék. Jól tudjuk, hogy ez nem történt meg. A hivatalos egyház mással foglalkozott, és nem szervezte meg Isten népének beszélgetéseit. Nem is szervezhette, mert nem változott meg sem felépítésében, sem beszédmodorában, sem bátorságában. Kevésbé vigasztaló, hogy a környező országok egyházai sincsenek előbbre. Ezzel ellentétben, beszélgetések, elemzések és viták zajlottak a kisközösségi csoportokban úgy, hogy a lelkiismeretre hallgatva, az értelem megvilágításában és az érvek erejével igyekeztünk megtalálni és megformálni azt az igazságot, amelyre rátehetjük az életünket, és amelyet olyan fontosnak tartottunk, hogy másnak is el kellett mondanunk. Tudtuk, hogy minden azon múlik, amit a 2500 püspök is tudott: van-e olyan otthon, ahol mindenki megbecsült és mindenkinek szava van. Mi a történelem erőinek hatására, Isten segítségével és egy horvát jezsuita tanácsa alapján, megtaláltuk ezt a formát. Minden hibánk és tévedésünk ellenére létre tudtuk hozni a Bokrot, amely független kiscsoportok informative szervezett hálózata a szeretet cselekedeteinek végzésére. Ebben a közösségben kerestük és adtuk meg válaszainkat tehetségünk szerint. Más testvéreink más struktúrákat építettek. Eljön az idő, talán nem is sokára, amikor szabad párbeszédben vitathatjuk meg közös dolgainkat az egész egyház színe előtt. Mert bár értelmekkel és érzelmeimmel a Bokorhoz ragaszkodom, tudom, mert megismertem, hogy több egyenértékű válasz is létezhet. Egymás szeretetének és megbecsülésének legszebb bizonyítéka, ha törekszünk a válaszok ekvivalenciájának megmutatására. Szeretni egymás különbözőségeit, ha tudjuk, hogy Isten tetszéséért vannak. Aki kisközösségben él, az alapvetően pluralista és alapvetően türelmes. Ha nem így van, tudatosan vagy tudattalanul a rossz áll mögötte. Igen, a válaszok. Nem szerzetesrenddel, hitbuzgalmi csoporttal, kongregációval, lelkiismereti iránnyal, fogadalmakkal, egyenruhával, épületekkel akarunk választ adni a kor kérdéseire, hanem nők és férfiak, idősek és fiatalok,

házasok és nőtlének, elméleti, illetve gyakorlati beállítottságú emberek házankinti gyülekezeteiben megfogalmazott, nem esküben vagy munkavállalási szerződésben, hanem lelkiismeretben kötelező tervekkel és gyakorlatokkal.

Az elmúlt negyven évben minőségi változás történt. A kis gimnazistákból és buzgó hittanáraikból álló kiscsoportok megnöttek, a történelem viharában megedződtek, a világegyházra figyelve távlatot kaptak, közösségi életükben elmélyítették kapcsolatukat Istennel és barátaikkal, mindennapjaikban pedig elevenen ott álltak a társadalomban. A mai 50-60 évesek kisközössége helyi egyház, amely a nagy egyház részének tudja és akarja magát azzal a szabadsággal, ami kijár egy élet bérrel soha meg nem fizetett hűsége és munkája alapján. Ezek a közösségek tudják, hogy korunkban nem írástudók, doktorok és főpapok hiányoznak, hanem pásztorok. Tudják, hogy Jézus közössége az élet derekán álló, egészséges és alkotni vágyó embereken alapul, akik a hirdetés és egybegyűjtés folyamatában elvégzik a rehabilitációs munkát, az irgalmasság műveit is. Tudják, hogy emberi méretű közösségeket kell létrehozni, ahol mindig találkozhat vezető és vezetett, ahol mindenki mindig hallathatja szavát. Ahol nincsenek közlési gátak, bénító reflexek, ahol az értelem beleépül a lelki és közösségi életbe, és a lelkiismeret szava lép az engedelmesség parancsa helyébe.

Bokor találmányok ezek? Egyáltalán nem! Csupán Bokor-élmények és újrafelfedezések. Marcel Légaut ugyanezeket mondja, amikor beszámol a huszas évekből kisközösségi tapasztalatairól. Ő is tudta, hogy a kereső ember nem tudja elkerülni a fájdalmat és gyakorta az egyéni elítélődést. Ő már megfogalmazhatta, hogy a jó pásztor lelki tapasztalatainak alapja a nyitottság és a fájdalom, ha a közösség több akar lenni gyerekek, kultúr- vagy szalonkeresztények önmagukat kellemesen érezni és a felsőbbség nyájasságában sütkérezni akaró gyülekezeténél. A huszadik század második felére megnőtt kisközösségek vallási tapasztalata az, hogy az egyházban is szükség van a forradalmakra, mert ezek nélkül meghalunk. Tudta ezt minden újító és elítélt, lett legyen az Avilai Teréz vagy Mary Ward, hogy éppen két nőt említsek és nem is ebből a századból. Ezek történelmi tények, az egyház igazi és őszinte történetének tényei, ahol a királyszerű pápák ragyogása nem fedi el a jó és rossz harcának tényleges erőit. Ezek miatt a történelmi tények miatt vagyok ma is egyházam és kisközösségem tagja. Tudom, hogy újabb és újabb nekilendülések törtek vagy törettek meg. Legnemesebb emberi törekvéseink repedéseibe is befészkelte magát a bűn vagy a tudatlanság. Nem tudom mit ér és meddig él a Bokor. Sok mindent felismertünk azonban Isten Országának törvényeiből, és ezek megfogalmazása,

elmondása és megvalósítani akarása kötelez minket. Nem a Bokor hát reményem végső alapja, hanem a jóhír és a lelkiismeret szavának hatalma. A Bokorban élve és hozzá ragaszkodva, végső hitem alapja mégsem egy mai névvel megcímzett közösség, hanem mindazon emberek múltból jövő és a jövőbe tartó sora, akik ilyen vagy olyan neveken, szeretetre épülő cselekvési normákban és értelmi megismerésük mindenkorai töredékességében éltek és fogják élni evangéliumi hitüket. Elfogult vagyok, mert a Bokor életem része és mégis, az elmondottak alapján megkérdem tőletek: ki vádol engem elfogultsággal? Reménykedem, mert tudom, hogy a történelem kohójában megszülető dolgokhoz képest kisiskolás kézimunka minden, írásztalnál kiagyalt tervezet. Nem mi írtuk az evangéliumot, nem mi eszeltük ki közösségeinket. Magatartási normáinkat a hűség diktálta. Én nem akartam lelkigyakorlatra menni, nem akartam kisközösséget szervezni. Matematikus akartam lenni és nem teológus. Gondtalan vallási életet szerettem volna élni kemény, hasztalannak látszó viták helyett. Ha mindez mégis volt és van, és a lelkiismeretem nem vádol bűnről, akkor azt kell mondanom: élni fog az egyház, mert minden válságos helyzetben lesznek olyan tagjai és csoportjai, akik elindulnak majd azokon az utakon, amelyeken egyébként nem kívánnának menni. Egyszerűen azért, mert a szeretet nem tesz lehetővé a városból kifelé vivő utakat. Minden kudarc ellenére bízom abban, hogy hazai hivatalos egyházunk egyszer megállapítja: érte voltunk és nem ellene. Ha megérti, azt is tudni fogja, hogy a kisközösségek hálózatát élni kell hagyni. Nem harcolni kell ellene, hanem együttműködni vele. A plébánia segítse a kisközösségeket és akkor a kisközösségek is tudják majd segíteni a plébániát. Tekintsük korunkat átmeneti, kísérleti kornak. Azok a struktúrák maradjanak fenn, amelyek életképesebbek. Születési folyamatnak, a kisközösségek hálózatai létrejöttének vagyunk a tanúi. Még nem tudjuk, mivé lesz, ami létrejött, de becsüljük a munkát és a hűséget, igyekezzünk megérteni és elfogadni egymást. Marcel Légaut-nak a nehéz helyzetekre érvényes megállapításával fejezem be mondanivalómat: „Csatlakozom azokhoz a keresztényekhez, akik szenvednek és türelmetlenkednek az egyház miatt. De ezt a türelmetlenséget és szenvedést türelemmel és humorral kell elviselnünk.”

1990.

SCHANDA BEÁTA

BESZÉLGETÉS DRÉGELY VÁRÁNAK TÖVÉBEN

„Az életben a dolgoknak rendben kell lenniük...” - tartja szinte életmottóként „Márton” helyett Imre, „az orosz pap”. Nyugodt, mosolygós, sőt időnként nagyokat

nevet. Ha valakivel vagy valamivel nem ért egyet, akkor sem kiabál, hanem leginkább hallgat és teszi a dolgát. Az ő véleménye mindenki számára jól tudható: szeretni kell, szolgálni kell, jót kell tenni, meg kell próbálni szót érteni. Ilyen egyszerű - egy hiteles élet receptje.

- *Olyannak ismerlek, mint aki nagyon jól érzi magát „civil”, „laikus” környezetben, pedig „pap vagy te mindörökké...”*, a nagyoroszi plébános.

Nem érzek kettősséget, nem hiszek egy kettéosztott, papokra és nem-papokra felosztott emberiségben. Nem végzem másként papi feladataimat, mint közösségi vagy egyszerűen emberi feladataimat. Nagyon veszélyesnek tartom, hogy sok pap rettenetesen félti a „papi identitását”, valamiféle felsőbbrendűséget feltételez önmagáról, és ehhez körömszakadtáig ragaszkodik.

Én, ha bárhol, bármilyen körben visszasságot érzek, bizony elhatárolódom tőle. Ugyanakkor nem keresem szánt szándékkal a konfliktusokat, igyekszem mindenben a jót is észrevenni. Ezt a paptársaim, sőt az előjáróim is tudják rólam. Elfogadnak, vagy legalábbis elviselnek. Voltam olyan helyzetben, hogy az egyik falum hívei panaszra mentek a püspökhöz, mert, hogy „bulányista a plébánosuk”. A püspök csak annyit mondott nekik, hogy „ha jól végzi a dolgát, semmi közöm hozzá, hogy kik a barátai”. Maradtam a faluban, és idővel onnan többen bekapcsolódtak a kisközösségi mozgalomba.

- *Milyen környezetből indultál?*

Budai, pontosabban városmajori gyerek voltam, amolyan szegény középosztálybeli. Anyám családja elszegényedett kismemesi család, apai nagyapám gazdatiszt volt. Édesapám tisztviselőként dolgozott egy bankban. Az első világháború legelején hadifogságba esett, egészen Vlagyivosztokig keveredett és csak a 20-as évek elején jutott haza. De hazajutott! Keresztapám egy gyermektelen jogászember volt, kúriai bíró Pesten. Építtetett egy szép rózsadombi házat, és az emeletét nekünk adta. Ketten voltunk testvérek az öcsémmel. Édesanyámat katolikus hitben nevelték, édesapám buzgó református volt, de azért rendszeresen járt velünk szentmisére. Szépen éltek, jól megértették egymást. Édesapám jellemes-gerinces ember volt. Fájt neki, hogy első misémen református lévén ő nem áldozhatott. Aztán évekkal később - és egyáltalán nem az én rábeszélésemre! - katolizált, és a falumba jött elsőáldozásra.

A Rákócziánumba, az Érseki Katolikus Gimnáziumba íratlak. Itt javarészt papok („világi papok”) tanítottak, részben volt szerzetesek. Mivel mindig nagyon

szerettem és igényeltem a pontos szabályokat, az tetszett, ha a dolgok „rendben” zajlanak, így aztán nagyon megkedveltem a matematikát. Úgy gondoltam, tanár leszek, matematikatanár. S ha már tanár, akkor pap is. Ezt láttam magam körül, ezt tartottam természetesnek. Osztályfőnököm és matematikatanárom Schwarz-Eggenhoffer Artúr volt, akit nagyon becsültem.

- Érdekes ez a mély vonzódásodhoz a renchez.

Igen. Lakásomon, íróasztalomon ugyan nem nagyon látszik, sőt!... De ennek a külső rendetlenségnek is alighanem éppen az az oka, hogy folyton keresem az optimális, ideális (talán utópisztikus) megoldást, így aztán valahogy „sok szék között a pad alá esem” e vonatkozásban. Meg aztán idővel sem győzöm olyan „igazi” rendnek a megteremtését, aminőt szeretnék, hát marad a rendetlenség. A rend iránti vonzalmam abban mutatkozik, hogy mindig szerettem, ha pontosan előírják, mit és hogyan kell tenni; ha az életnek szabályos keretei vannak.

Ezért szeretem például a liturgiát is: vezérfonalat ad. Hogy pap lettem, abban ennek volt a legtöbb szerepe. Persze a szabályok nem önmagukért vannak, s nem a szabályok betartása vagy betartatása a csúcscél!

Gyakran jut eszembe Jézus megkeresztelkedésének jelenete. „János igyekezett visszatartani őt: Nekem van szükségem a te keresztségedre, mondta, és te jössz énhez? Jézus így felelt: Hagyd el ezt most! Úgy illik, hogy teljesítsük mindazt, ami méltányos. Erre odaengedte” (Mt 3,14-15). Jánosnak teljesen igaza van, és Jézus válasza világosan érzékelteti ezt; mintha azt mondaná: igazad van, de csináljuk szokásosan; itt most az a dolgok rendje, így akarja az Isten, hogy te érdeld be az embereket.

- Ehhez képest elég sok rendetlenséget okozott a Te életedben is a háború!

Bizony ez így igaz. '44 tavaszán korán véget ért a tanév és mi egész nyáron a kunmadarasi repülőteret építettük: 17 évesen. Októberben még elkezdtek a nyolcadik osztályt, de a hónap végén véget is ért a tanítás. Általános mozgósítás volt, s vittek bennünket Budaörsre, a Kamaraerdőbe lövészárkot ásni. December 23-án nem osztották ki a lapátokat, és nagy kavarodás volt a vezetők körében. Azután elindítottak bennünket a városon keresztül, s elgyalogoltunk egészen Pilisborosjenőig. Öt percnnyire mentünk el az otthonunktól, de én, a rendes, nem léptem ki a sorból, főleg azért nem, mert a holminkat egy szekéren hozták utánunk, s ha megszököm, az biztosan elvész. Azután december 24-én, a továbbvonuláskor egy társammal mégiscsak beugrottunk egy szalmakazal mögé:

megszöktünk, aztán „beszöktünk” a városba - utolsó pillanatban: az ostromgyűrű percekén belül bezárult mögöttünk -, és estére hazagyalogoltunk.

1945. január 30-án, ebédidőben jöttek be hozzánk először az oroszok. Ezek rendes emberek voltak; amikor ebéddel kínáltuk őket, keresztvetéssel telepedtek asztalhoz. De nem sokkal utánuk mások is érkeztek, akik kivezényelték az udvarra a 16 és 60 év közötti férfiakat. Édesapámmal együtt vittek el bennünket. Igen sokan voltunk; hol szesepincében, hol lóistállóban éjszakáztunk, s végül a váci fegyházban kötöttünk ki. Ekkorra megtudtuk, hogy a frontról jóval nagyobb hadifogolylétszámot jelentettek Moszkvának, mint amennyi a valóság volt, így aztán „fel kellett tölteni” a keretet: ilyen (pót)hadifoglyok lettünk. A legkellemetlenebb - talán furcsán hangzik, s jelzi, hogy ez azért nem volt olyan vészes hadifogság - az volt, hogy a napirend a moszkvai időhöz igazodott: hajnalok hajnalán, vaksötétben keltünk... Vácott nagy volt a zsúfoltság, sok százan voltunk. S emiatt előbb 18 embert, majd pedig 11-et elengedtek. Édesapámmal együtt bekerültünk ebbe a második csoportba! Gyalog, szekéren, a Duna jegén átkelve, de végül is hazajutottunk - megint!

Május elsején - nem akármilyen fél éves szünet után - folytatódott a tanév és (ügymond) leérettségiztünk.

Ősszel már a papi szeminárium növendéke voltam Esztergomban, s mire befejeztem teológiai tanulmányaimat, alaposan megváltozott körülöttünk a világ. Szó sem lehetett arról, hogy egyetemre menjek és paptanár legyek.

- Maradt tehát a papi szolgálat, melyhez azóta, mintegy fél évszázada hűséges vagy.

1952-ben szenteltek fel, s persze én is káplánként kezdtem működésemet. De kezdettől fogva zavart, hogy a dolgok nem úgy mennek, mint ahogyan szerintem azoknak menniük kellett volna. Más tartottam eszményinek, evangéliumoknak, mint amit megvalósulni láttam. Nem lázadoztam, de nagyon kerestem. Arra vágytam, hogy ahogyan régen a pogányok tengeréből kiemelkedtek a keresztények „szigetei”, úgy ma a megkereszteltek tengeréből emelkedjenek ki az igaziak; álmodoztam egy, a hitet komolyan vevő és élő „katolikus szektáról”.

Első helyemen, Szécsényben rövid ideig Havasy Gyuszi (később sokak Gyuszi bácsija) volt a káplántársam. Onnan került börtönbe, ahol egy ízben meg is látogattam őt. Nagyon hálás volt érte.

Az ő révén kerültem később a Bokorba is, és neki köszönhetem, hogy előbb találkoztam Bulányival, mint a hírével. Ezt a körülményt nagyon fontosnak tartom, mert ellenkező esetben egyáltalán nem biztos, hogy nem lettek volna olyan előítéleteim, fenntartásaim,

amelyek nagyon sok jószándékú paptársamat is mind a mai napig távol tartják tőle.

1973 őszén volt egy nagyon súlyos autóbalesetem, amiből maradandó testi sérülések nélkül és meglepően gyorsan felgyógyultam. Ezt egyértelműen jelzésnek fogtam fel: az Úristen még akar tőlem valamit. A következő nyáron egy ízben találkoztam Havasy Gyuszival, aki szöjt, hogy lesz nála valami papi találkozó, ahol olyasmiről lesz szó, ami talán érdekel. Érdekelt, elmentem. A találkozót, ma azt mondanám, lelki gyakorlatot Bulányi György vezette, és a téma a jézusi célkitűzések megvalósításának szociológiai vonatkozásai voltak. Óriási „ahá”-élményem volt ez a néhány nap: igen, ez az, ezt kerestem, ez kell nekem! A felismerést tett követte: kisközösségbe kerültem, mégpedig a „Vegyesbe”, papok és nem-papok együtt, egyenrangúan alkottunk közösséget, mely máig él. (Sajnos az arányok mára eltolódtak: az egyedüli pap vagyok benne, már csak tőlem „vegyes”.) Azóta is mindig „civillel” vagyok közösségben.

- *A faluban is inkább kedves nagyapának tartanak téged, mint távolságtartó plébános úrnak.*

Igen, az iskolaigazgatótól kezdve a polgármesteren keresztül az egész faluban szinte mindenki Imre bácsinak szólít, esetleg Imre testvérnek. A „plébános úr” megszólítást még csak elfogadom. De kezdettől kértem - Jézusra hivatkozva -, hogy ne szólítsanak atyának! Akikkel személyes kapcsolatban voltam, azok eddig is tegeztek, kortól függetlenül. De amikor elmúltam 70 éves, nyilvánosan kértem, hogy mindenki tegezzon.

- *Aki hozzád betér, nagyon gyakran a számítógép mellett talál. Sok-sok kiadvány (köztük lapunk, az „Érted Vagyok”, Bulányi György Szent Pál teológiájáról írt könyvsorozata és a falusi hírijság is) a Te gépedről kerül a nyomdába. Vonz a számítógép?*

Igen, nagyon. Őszintén élvezem - néha túlságosan is! -, mert itt is szabályok vannak, a dolgok előírászerűen, rendben mennek (amíg nem kap vírust a gépem!). Szeretem, ahogy a tördelés során az oldalak kialakulnak, az elképzelések fekete-fehéren papírra nyomódnak. Különösebb képzelőtehetségem vagy jó ízlésem ugyan nincsen, de azért rendezett oldalakat össze tudok állítani. Már megint a rend!

Jól tudom, hogy bár ez nem látványos munka, de azért valakinek ezt is meg kell csinálnia. Apró fogaskerék vagyok az írók és az olvasók között; de tudom, hogy nélkülözhetetlen fogaskerék.

- *Az elmúlt évek során komoly építkezés zajlott a plébániádon. Miért vágta bele?*

Rájöttem, hogyha nem tatarozunk, az épület a fejemre dől. S ha már tatarozni kell, akkor fejlesszünk is: legyen korszerűbb a ház! Nekem sem mindegy, hogy hol lakom, s kínáljon jobb körülményeket az évről évre itt lelki gyakorlatkozó vagy egyszerűen csak pihenő testvéreknek.

- *Tizenhat éve szolgálsz Nagyorosziban, s plébániád ajtaja valóban mindig nyitva volt a lelki gyakorlatkozó előtt. A résztvevők ugyan mindig hálásak voltak érte, de Te bizony időnként „szorultál” miatta.*

1983 tavaszán kerültem ide. Ebben az évben a nyár elején kapta meg Lékai bíboros a listát az Állami Egyháziügyi Hivataltól, hogy hol lesznek Bokor-szervezésű lelki gyakorlatok, s a hozzá tartozó felszólítást, hogy ezeket akadályozza meg. Hivatott Esztergomba, s számonkérte, hogy ki adott engedélyt ezekre a lelki gyakorlatokra. Csak a Jóistenre hivatkozhattam. De rögtön hozzátettem, hogy amennyiben szükséges, máris írásban kérek tőle engedélyt. Mondanom sem kell, hogy azonnal közölte, nem fogja megadni; sőt, megfenyegetett, hogy ha megtartjuk a lelki gyakorlatokat, akkor elhelyez. Hazajöttem, és itthonról írtam a bíborosnak, hogy lelki gyakorlat igenis lesz, mert nem utasítom ki a barátaimat a plébániáról, ha azok itt akarnak imádkozni, beszélgetni.

Egyáltalán nem volt ez „hősiesség” a részemről. Itt jön elő élesben az, hogy „ez a dolgok rendje”, ezt egyszerűen nem lehet másképpen csinálni. Egyik kedvenc történetem a szentek életéből Szent Perpétua esete: Kivégzése előtt apja a börtönben rá akarta beszélni, mondja azt, hogy nem keresztény. Ő rámutatott a sarokban álló korsóra: „Lehet erről azt mondani, hogy nem korsó?”... Ami tény, az tény, aminek az ember lelkiismerete szerint meg kell történnie, annak meg kell történnie, akkor is, ha kellemetlen.

Megtartottuk a lelki gyakorlatot és megérkezett a dispozió: áthelyezés Etesre. S jóllehet alapvetően szelíd ember vagyok, de ekkora disznóság láttán megmakacsoltam magamat, s két, „hasonló cipőben járó” paptestvéremmel együtt fellebbeztünk, leveleztünk... Végül elaludt az ügy; ma is itt vagyok, s a plébánia ma is várja a lelki gyakorlatkozókat.

- *Papi működésednek melyek az örömei és melyek a nehézségei?*

Az örömet, a biztatást főleg a fiatalok jelentik. Tanítok hittant is. Ha akad jelentkező, tartunk esküvőt is. Azután az elsőáldozások, bérnálások. De a legtöbb igény temetésre szól - sajnos!

A kisgyerekek már fárasztanak, nekik nem szívesen tartok hittant, ezt már inkább a segítőkire hagyom, akikkel viszont felnőtt csoporttalálkozókon vagyunk együtt, s beszéljük meg az átadandó üzenetet. Két falumban is a helybeli polgármester (pontosabban: az egyikben most már ex-polgármester) tartja az igeliturgiát azokon a vasárnapokon, amikor nincsen szentmise. (Négy falum van, nem jutok el minden hétvégén mindenhova.) Velük is rendszeresek a külön találkozók.

Az emberekkel kapcsolatos feladatokat szeretem, de például az egyházközségi adminisztrációt egyáltalán nem. Mondhatnád, hogy ez is rend-teremtés lenne. Valóban szerettem is, amíg „ember-léptékű”, áttekinthető volt és csak annyi, amennyi igazán hasznos és szükséges. De mára olyan bonyolulttá lett, hogy szükségképpen berzenkedem, mert ez a rend nem szolgál tulajdonképpen senkit és semmit: öncélú.

Egyre csak erősödik bennem a meggyőződés, hogy Jézus nem akart papokat! Az egész egyházon egy nagy összeomlás segítene. Az egyház a maga közel 2000 éves történelmét mindig a mindenkori hatalmi struktúrával kötött szövetségben vészelte át, s a lényegét réges-rég elhagyta. Most is mesterséges cölöpökkel támasztgatjuk a keretet, ahelyett, hogy az evangéliumra, a laikusokban is megszólaló Szentlélekre figyelnénk. Mert ahol figyelünk, ott él az egyház, él a közösség!

- Hogyan telnek napjaid? Mivel tudod megőrizni ezt a rugalmasságot, amely szinte kortalanná tesz?

Reggel fél hat körül kelek. A plébánosi és közösségi kötelezettségek, valamint a számítógépes munkák töltik ki a napomat. Az iskolában szűkében vannak a némettanárnak, megkértek, hogy segítsék, így németet is tanítok. Táblázatba foglalom a hét feladatait: miséket, hittanokat, temetéseket, közösségi programokat, lelki beszélgetéseket, látogatásokat, elcsendesedésre szánt időt, számítógépes feladatokat stb.

Televíziót ugyan kaptam az egyházmegyétől videóval, hitoktatási célra, de néha napokig nem kapcsolom be; az olvasásra is kevés időm van - sajnos. Sokat és szívesen vagyok együtt emberekkel. Számítok a segítségükre, és ők - úgy tűnik - örömmel dolgoznak velem. Amíg szükség van rám, bizonyára erőt ad hozzá az Isten. Eszem ágában sincs nyugdíjas öregúrrá válni!

- Nem is tudunk olyannak elképzelni! Köszönjük derűs lényedet és kitartó munkádat.

Nagyoroszi, 1999.

FALFIRKA!!!

PRÓBÁLD ELMAGYARÁZNI EGY VONALNAK, HOGY MI A GÖMB!

(Erzsébet-híd, budai hídfő alatt - olvasható volt 2008-ig?)

A SZAMÁRFÜL A LEGEGYSZERŰBB ORIGAMI.

(Padfirka, BME Ch.max előadóterem, 2004.)

EDDIG JÓ... - MONDTA A ZUHANÓ OPTIMISTA A MÁSODIK EMELETNÉL.

(ismeretlen)

AZ ÉLET A FÖLDÖN CSUDA DRÁGA DOLOG, DE LEGALÁBB TARTALMAZ ÉVENTE EGY INGYENES NAP KÖRÜLI UTAZÁST.

(sokfelől, angol)

HA AZ ISKOLA AZ ÉLETRE NEVEL, AKKOR NEM FÉLEK A HALÁLTÓL.

(Egry J. u-i iskola oldalán, 2002.)

AKI HISZ A TELEPÁTIÁBAN, EMELJE FEL A KEZEMET!

(A hajdani 'Lipót', főépület, azaz 'a sárga-ház', I. emeleti táblácska, -Ideg- Elmeosztály, 1995. körül?)

EGY VERSET NEM KÍVÜLRŐL KELL MEGTANULNI, HANEM BELÜLRŐL.

(Magyar irodalom, középiskolás szöveggyűjteményből)

MIÉRT NEM OLVASNI SOHA AZ ÚJSÁGOKBAN: "JÓSNÓ NYERTE A LOTTÓNYEREMÉNYT!"?

(ismeretlen)

OLYAN VILÁGBAN ÉLÜNK, AMELYBEN A LIMONÁDÉ MESTERSÉGES AROMÁKAT TARTALMAZ, ELLENBEN A BÚTORÁPOLÓ SZEREK VALÓDI CITROMOT.

(Alfred E. Neuman)

JÉZUS MEGVÁLTOZTATHATJA AZ ÉLETEDET! AKAROD MENTENI A VÁLTOZÁSOKAT? (Y/N)

(Egy képernyő-graffiti, 2000. körül)

X-X-X-X